

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalárska práca

Lenka Belicová

**En efecto, desde luego, por supuesto: pragmatické markátory
vyjadrujúce epistemickú modalitu v súčasnej španielčine**

En efecto, desde luego, por supuesto: Pragmatic markers expressing the
epistemic modality in contemporary Spanish

Pod'akovanie:

Chcela by som sa pod'akovať vedúcemu práce doc. PhDr. Petrovi Čermákovi, Ph.D., za odbornú pomoc, podnetné pripomienky a cenné rady, ktoré mi poskytol pri vypracovaní bakalárskej práce. Osobitné pod'akovanie chcem vysloviť Cyrilovi Belicovi za konzultácie, trpezlivosť a za čas, ktorý mi venoval, a tiež mojím priateľom a blízkym za neustálu podporu.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 29. júla 2014

.....

Abstrakt

V práci definujeme základné pojmy na porozumenie problematiky markátorov a modality. Konštatujeme heterogénnosť prístupov v dostupnej literatúre a analyzujeme skupinu siedmich pragmatických markátorov, ktoré vyjadrujú epistemickú (istotnú) modalitu. Citujeme z publikovaných, hlavne španielskych a českých zdrojov na túto tému a zhŕňame rôzne teórie a klasifikácie. Cieľom práce je vybrané pragmatické markátory charakterizovať po formálnej a významovej stránke a určiť ich prekladové varianty. Pri analýze markátorov sa opierame najmä o odborné pramene a korpusy InterCorp a CORPES XXI.

Kľúčové slová:

pragmatické markátory, epistemická modalita, španielčina, korpus, InterCorp, CORPES XXI

Abstract

In this thesis we define basic terms to understand the topic of markers and modality. We observe the diversity of approaches in available literature and analyze the group of seven pragmatic markers that express epistemic (certain) modality. We quote from published, primarily Spanish and Czech, sources that are focused on this issue and sum up different theories and classifications. The aim of this work is to characterize these chosen pragmatic markers from the formal and semantic point of view and define their translation options. The analysis of these markers is mainly based on professional and scientific sources as well as the language corpora InterCorp and CORPES XXI.

Key words:

pragmatic markers, epistemic modality, Spanish, corpus, InterCorp, CORPES XXI

OBSAH

1	ÚVOD	9
2	DEFINÍCIA ZÁKLADNÝCH POJMOV	11
2.1	Pragmatika	11
2.2	Pragmatické markátory	13
2.3	Korpus	13
2.3.1	Korpus InterCorp	13
2.3.2	Korpus CREA	14
2.3.3	Korpus CORPES XXI	15
3	MODALITA	17
3.1	Modalita a jej triedenie	17
3.2	Epistemická modalita	25
4	PRAGMATICKÉ MARKÁTORY, ICH ZÁKLADNÁ TYPOLÓGIA A FUNKČNÁ CHARAKTERISTIKA	29
4.1	Charakteristika pragmatických markátorov	29
4.2	Typológia pragmatických markátorov	32
5	CHARAKTERISTIKA METÓDY	37
6	PRAGMATICKÉ MARKÁTORY VYJADRUJÚCE EPISTEMICKÚ MODALITU	42
6.1	Desde luego	44
6.1.1	Základné určenie	44
6.1.2	Empirický výskum	45
6.1.3	Preklad	47
6.2	En efecto	49
6.2.1	Základné určenie	49
6.2.2	Empirický výskum	50
6.2.3	Preklad	51
6.3	Por supuesto	52
6.3.1	Základné určenie	52
6.3.2	Empirický výskum	53
6.3.3	Preklad	55
6.4	Efectivamente	56
6.4.1	Základné určenie	56

6.4.2	Empirický výskum.....	56
6.4.3	Preklad.....	58
6.5	Naturalmente	59
6.5.1	Základné určenie	59
6.5.2	Empirický výskum.....	60
6.5.3	Preklad.....	61
6.6	Sin duda.....	62
6.6.1	Základné určenie	62
6.6.2	Empirický výskum.....	63
6.6.3	Preklad.....	64
6.7	Claro	66
6.7.1	Základné určenie	66
6.7.2	Empirický výskum.....	68
6.7.3	Preklad.....	69
7	ZÁVER.....	71
	RESUMÉ	74
	RESUMEN	76
	BIBLIOGRAFIA	78

Zoznam použitých skratiek

adj.	prídavné meno
AF	absolútna frekvencia
CORPES XXI	Corpus del Español del Siglo XXI
CREA	Corpus de Referencia del Español Actual
ČNK	Český národní korpus
DM	diskurzívny markátor
DMTN	Deixis y modalidad en textos narrativos
DRAE	Diccionario de la Real Academia Española
ESČ	Encyklopedický slovník češtiny
f.	femeninum
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
GDLE	Gramática descriptiva de la lengua española
KMVŠ	Kategorie modalit ve španělštině
KNF	korigovaná normalizovaná frekvencia
MV	modálny význam
NF	normalizovaná frekvencia (ako ju udáva CORPES XXI)
NGLE	Nueva gramática de la lengua española
pl.	plurál
PM	pragmatický markátor
RAE	Real Academia Española
SM	significado modal
VF	finitný tvar slovesa

1 ÚVOD

Témou tejto práce sú pragmatické markátory vyjadrujúce v španielskom jazyku epistemickú modalitu. Výber témy bol do veľkej miery podmienený záujmom o pragmatickú oblasť jazyka a o prácu s jazykovými korpusmi. Práve markátory vyjadrujúce epistemickú modalitu tvoria lingvisticky osobitne zaujímavú skupinu, ktorá vyjadruje osobný postoj hovoriaceho k platnosti vysloveného výroku. Jedná sa o jednoslovné aj viacslovné výrazy, ktoré sa od seba odlišujú použitím a v prekladovej praxi sa nesprávajú jednoznačne.

V názve práce sú uvedené len tri z týchto markátorov, nakoniec sme sa však rozhodli analyzovať ich až sedem, a to *en efecto*, *desde luego*, *por supuesto*, *efectivamente*, *naturalmente*, *sin duda* a *claro*, čím sme dosiahli komplexnejší pohľad na podobnosti i odlišnosti v ich funkciách a použití.

Cieľom práce bolo charakterizovať markátory vyjadrujúce epistemickú modalitu na základe odbornej literatúry a korpusovej analýzy a nájsť najčastejšie preklady týchto výrazov. V teoretickej časti sa nám potvrdila nejednoznačnosť prístupov k problematike modality a jednému z jej výrazových prostriedkov, markátorov.

V práci definujeme základné pojmy, uľahčujúce orientáciu v problematike. Stručne predstavíme pragmatiku a jazykové korpusy. Zvláštnu pozornosť venujeme modalite a pragmatickým markátorom. Na analýzu konkrétnych markátorov používame španielsky jazykový korpus CORPES XXI a český paralelný korpus InterCorp.

Práca je štruktúrovaná do siedmich základných kapitol a ďalších doplnkových častí. Niektoré kapitoly sú ďalej členené na podkapitoly.

V úvode predstavujeme tému a štruktúru bakalárskej práce, jej hlavné ciele a použité prostriedky. V druhej kapitole sú definované základné pojmy ako pragmatika, pragmatické markátory a jazykový korpus. Podkapitolu o korpusoch členíme na ďalšie tri časti, a to korpus CREA, korpus CORPES XXI a korpus InterCorp. V jadre teoretickej časti práce priblížime v samostatných kapitolách problematiku modality a pragmatických markátorov. Budeme sa venovať definícii modality, jej klasifikácii podľa viacerých autorov a konkrétne epistemickej modalite, ktorá je predmetom našej práce. Pragmatické markátory charakterizujeme, popíšeme ich funkcie a uvedieme príklady ich typológie. V kapitole „Pragmatické markátory vyjadrujúce epistemickú modalitu“ sa sústredíme na konkrétnu skupinu vybraných markátorov. Dôležitou súčasťou práce je určenie striktného metodického postupu, ktorým sa

riadieme pri analýze konkrétnych markátorov. Ten je popísaný v samostatnej kapitole „Charakteristika metódy“. Ako uvádza tento metodický postup, na základe korpusovej analýzy a teoretických poznatkov rozoberieme a určíme české preklady siedmich španielskych výrazov. V závere zhodnotíme nadobudnuté teoretické poznatky, zhrnieme výsledky korpusovej analýzy a vyjadríme sa z nášho hľadiska k splneniu cieľov práce.

2 DEFINÍCIA ZÁKLADNÝCH POJMOV

Na začiatok je nevyhnutné definovať niektoré základné pojmy, s ktorými budeme pracovať. Sú to konkrétne pragmatika, pragmatické markátory a korpus. Definovať je rozhodne potrebné aj pojem modalita. Tento pojem je natoľko nejednoznačný a jeho problematika tak obsiahla, že sme sa rozhodli venovať modalite samostatnú kapitolu.

2.1 Pragmatika

Tým, čo hovoríme, sa snažíme vytvárať v mysli prijímateľa informácie nejaký obraz. Ak sa viac-menej zhoduje s tým našim, komunikácia bola úspešná. Je to veľmi zložitý proces dekódovania jazykových informácií a odvodzovania záverov. Kompletný význam, čiže interpretácia, pritom spočíva v spojení explicitnej a implicitnej časti významu. Samotná pragmatika by sa tak mohla definovať ako „(...) teoría sobre la producción e interpretación de los significados lingüísticos gramaticalizados y también sobre todos los no gramaticalizados.“ (REYES 2011, s. 19)

„Úplne zásadný je rozdiel medzi otázkami *čo chce povedať to slovo* a *čo chcem povedať tým slovom*. Tou druhou otázkou sa zaoberá práve pragmatika. Je to prvý a pomerne nedávny pokus v rámci lingvistiky o vytvorenie teórie významu slov v súvislosti s hovoriacimi a kontextom.“ (cf. REYES 2011, s. 7)

Je potrebné povedať, že aj niektoré plnovýznamové slová menia svoj význam vzhľadom na zámer hovoriaceho. Iné, napríklad deiktické výrazy ako *ja, ty, toto, tam, dnes*, bez kontextu na žiadnu skutočnosť nepoukazujú. Práve tie stoja na hranici medzi pragmatikou a sémantikou.

Veľa lingvistov pragmatiku dokonca považuje za doplnok sémantiky, takže za časť lingvistiky. Sémantika sa ale zaoberá „objektívnym“ konvenčným významom.

Keď sa vrátíme k tomu, že slová menia svoj význam podľa toho, čo nimi chceme povedať, môžeme tento princíp zmeny významu aplikovať aj v inej rovine. Napríklad používame otázky namiesto príkazov, iróniu na vyjadrenie opačného významu, alebo sa vyjadříme nepriamo na prvý pohľad k inej skutočnosti.

Je namieste stručne si charakterizovať dva dôležité úzko späté pragmatické pojmy, výpoveď (*enunciado*) a kontext (*contexto*):

„Los enunciados se pueden definir así: unidades lingüísticas (habladas o escritas) que están inherentemente contextualizadas (cf. SCHIFFRIN 1994, s. 41), son oraciones puestas en uso, en contexto.“ (REYES 2011, s. 13)

„En general, se entiende por contexto, en lingüística, el conjunto de conocimientos y creencias compartidos por los interlocutores de un intercambio verbal y que son pertinentes para producir e interpretar sus enunciados“ (REYES 2011, s. 19)

Na týchto definíciách vidíme, že kontext je v pragmatike celkom zásadný a stáva sa akýmsi kľúčom k interpretácii. Rozlišujeme hneď tri typy kontextu (REYES 2011, s. 20): lingvistický, situačný a sociokulturálny. Práve ten sociokulturálny ale všetci pragmatici vo svojich dielach nespomínajú. Je zaujímavé podotknúť, že sa v živote často riadime pravidlami, spoločenskými normami, ktoré pravdivosť výroku odsúvajú na druhú koľaj. Často sa týmto spôsobom vyhýbame napríklad nepríjemným či nevhodným situáciám. Španielska kultúra a mentalita túto skutočnosť len a len podporuje. Všeobecne španielčina funguje v oblasti slušnosti oveľa citlivejšie ako napríklad slovenčina. Je to veľmi cítiť v už spomínanom použití otázok namiesto príkazov, alebo pri potrebe niečo odmietnuť. Takisto tam existuje tendencia používať viac slov a zdôvodnení nášho konania. A tu sa opäť dostávame k jadrú poznania (kultúrneho) kontextu.

Na zhrnutie otázky, čo je pragmatika, použijeme prirovnanie Graciely Reyes (REYES 2011, s. 8), ktoré trefne a jednoducho vystihuje jej podstatu. Pozoruhodne prepája lingvistickú tému s literatúrou, čím umožňuje pozeráť na jazyk ako celok. Poukazuje na verše v Bécquerovej básni (Rima XXI):

*¿Qué es poesía! ¿Y tú me lo preguntas?
Poesía eres tú.*

Takže odpoveď na našu otázku, čo je pragmatika, znie podobne: *Pragmática eres tú*. Zaujímavá je sama o sebe aj záměna poézie s pragmatikou. Lebo práve v poézii sa možno najčastejšie zaoberáme „tým, čo chcel básnik povedať“, teda otázkou interpretácie. Takisto ako v pragmatike.

2.2 Pragmatické markátory

Pragmatickými markátormi, predovšetkým ich rozdelením a konkrétnou skupinou markátorov, sa budeme podrobnejšie zaoberať neskôr v ďalších kapitolách. V tomto momente je na mieste len stručná všeobecná charakteristika: „Pragmatické markátory (šp. *marcadores pragmáticos*) jsou výrazy, které nějakým způsobem modifikují významovou platnost výpovědí, větných členů nebo celých vět, přičemž samy větněčlenskou funkci zpravidla neplní.“ (ZAVADIL – ČERMÁK 2010a, s. 406)

Ako sme si mohli všimnúť, v španielčine sa nazývajú *marcadores pragmáticos*, ale stretávame sa aj s inými názvami ako napríklad *marcadores discursivos*, či *conectores pragmáticos*. Radia sa (spolu s členmi, predložkami a spojkami) k nesamostatným slovným druhom. To znamená, že sa nevyskytujú vo výpovedi samostatne, sú oddeliteľné inými slovami alebo premiestniteľné. (cf. ZAVADIL – ČERMÁK 2010a, s. 392)

2.3 Korpus

Súčasťou práce je aj výskum, ktorého jadrom je práca s korpusom. Všeobecne môžeme korpus definovať ako základný prostriedok slúžiaci na výskum v rámci korpusovej lingvistiky. Je to veľké množstvo elektronicky spracovaných jazykových dát prístupných pre užívateľov, ktorí tento výskum vykonávajú. Prevláda názor, že zatiaľ neexistuje lepší spôsob, ako jazykové údaje skúmať efektívnejšie. Podstatná je reprezentatívnosť korpusu. Znamená to, že korpus obsahuje rôzne typy jazyka v čo najvernejšom zastúpení vzhľadom na ich bežné prijímanie v živote. Niektoré korpusy sú ale (z hľadiska vnútornej štruktúry) poňaté voľnejšie a vzhľadom na ich veľký obsah sa môžu považovať za základné či bezpríznakové korpusy (cf. NKKR 2004). Pre túto prácu je potrebné si ďalej charakterizovať korpus InterCorp a španielske korpusy CREA a CORPES XXI.

2.3.1 Korpus InterCorp

Akademický projekt Český národní korpus (ďalej ČNK; pod záštitou Ministerstva školstva Českej republiky) ponúka veľa rôznych jazykových korpusov pre odlišné typy výskumov. Jeho súčasťou je aj paralelný korpus InterCorp. Je dostupný on-line pre všetkých registrovaných užívateľov a využíva sa najmä na rôzne akademické účely. Obsahuje hlavne beletristické texty, ktoré sú zarovnávané ručne, ale značnú časť tvoria aj tzv. kolekcie. Sú to texty zarovnávané automaticky, napríklad skupina textov publicistických či politických.

Korpus InterCorp je inkrementálnej povahy, to znamená, že sa jeho obsah s novou verziou zväčšuje.

V súčasnosti je „celkový rozsah sprístupnenej časti korpusu vo verzii 6 z apríla 2013 takmer 139 miliónov slov v zarovnaných cudzojazyčných textoch v jadre a vyše 728 miliónov slov v zarovnaných cudzojazyčných textoch v kolekciiach“ (INTERCORP 2014). InterCorp obsahuje v tejto svojej poslednej verzii 33 jazykov, čiže je tu zastúpená väčšina jazykov študovaných na FF UK. Cieľom projektu je vytvorenie paralelného synchronného korpusu pre daný cudzí jazyk a češtinu. To, že je paralelný, znamená, že „každý z cudzojazyčných textov má v korpuse svoju českú verziu“ (INTERCORP 2014). Synchronný korpus zase znamená, že sa jedná o súčasný jazyk (texty po roku 1945). Pretože obsahuje len texty z určitého časového úseku, nedá sa na ňom sledovať napríklad jazykový vývoj. Neostane ale synchronným navždy, postupom času sa zmení na diachrónny. InterCorp je vytváraný pedagógmi aj študentami a počet jazykov a nástrojov spolu s novou verziou stále rastie. Preto tento korpus nie je referenčný.

Hlavné je ale jeho využitie. „Je vhodný obzvlášť ke kontrastívním výzkumům (tedy srovnávaní různých jazyků), ovšem slouží také překladatelům či těm, kdo píšou v cizích jazycích – a v neposlední řadě se díky InterCorpu může sjednotit i terminologie. Jelikož složky InterCorpu jsou k dispozici i jednotlivě (každý jazyk zvlášť), je možné zkoumat i tyto jazyky samostatně“ (WIKI ČNK 2014). Práve využitím kontrastívných možností InterCorpu sa pokúsime hľadať odpoveď na otázku, ako sa vybrané markátory parafrázujú do češtiny a ako sa správajú v španielskej a českej vete.

Na prístup ku korpusu je potrebný vyhľadávač. My budeme využívať „kontext“. Je to základný vyhľadávací program pre prácu s korpusmi, prostredníctvom ktorého sa dostaneme k dátam. Jeho výhodou je, že je najnovší z vyhľadávačov, teda z konca roku 2013.

2.3.2 Korpus CREA

Korpus CREA je jedným z korpusov Španielskej kráľovskej akadémie. Skratka CREA znamená *Corpus de Referencia del Español Actual*. Ako vyplýva už z jeho názvu, jedná sa (na rozdiel od InterCorpu) o korpus referenčný. Jeho posledná verzia 3.2 je z júna roku 2008 a obsahuje niečo cez 160 miliónov slov (*palabra textual*). Je prístupný na stránke *Real Academia Española* bez registrácie.

Texty, ktoré korpus obsahuje, sú z rokov 1975 – 2004. Ich zastúpenie sa riadi istými pravidlami, konkrétne *parámetros habituales* (cf. RAE 2014d) z hľadiska geografického, chronologického či tematického. Polovica textov pochádza zo Španielska a druhá polovica z ostatných španielsky hovoriacich štátov. Texty sa ďalej delia na písané (*escritos*) a na transkripcie hovorených textov (*orales*). Hovorené sú prevažne získané z rádia a televízie, pričom tvoria celkovo 10 %. Písané texty tvoriace 90 % sa ďalej delia na tri skupiny. Zastúpenie po 49 % v korpuse majú knihy aj tlač, a zvyšné 2 % tvorí skupina zahŕňajúca letáky, blogy, email a iné (cf. RAE 2014c).

2.3.3 Korpus CORPES XXI

Tento korpus je takisto španielsky a rovnako ako korpus CREA ho môžeme nájsť na stránke RAE. Tiež sa jedná o referenčný korpus. Jeho celý názov je *Corpus del Español del Siglo XXI*, čiže španielsky korpus 21. storočia. Pre CORPES bol špeciálne vyvinutý vlastný systém anotácií.

Jeho texty sú takisto ako v korpuse CREA vyberané podľa určitých parametrov (*parámetros de selección de textos*), tie sú však rozdielne (cf. RAE 2014b). Texty zo Španielska tu tvoria len 30 %. Zvyšných 70 % zastupujú texty zo španielsky hovoriacich amerických štátov. Novinkou je aj zastúpenie textov z Filipín a Rovníkovej Guiney.¹ CORPES sa považuje za polootvorený (*semiabierto*), pretože sa jeho objem bude stále zväčšovať (o 25 miliónov slov za rok). Pomer písomných a ústnych textov zostáva rovnaký ako v CREA (9:1). Rozdiel je len v percentuálnom rozložení podskupín písomných textov. Knihy tu tvoria 40 %, tlač takisto 40 %, nový je ale internetový materiál 7,5 % a zvyšné 2,5 % tvoria rôzne iné texty.

Ďalšia výhoda CORPESu je novinka v jeho zatriedení textov. Okrem delenia na *orales* a *escritos* (ústne a písomné texty) je každý text zadelený aj do tematického okruhu a do žánru. „El cruce de los géneros con los medios los soportes y las áreas temáticas producirán una riquísima tipología textual que permitirá a los investigadores afinar considerablemente la recuperación selectiva de la información.“ (RAE 2014b)

¹ Veľkosť subkorpusov je nasledovná (udávané v počte foriem): *América* – 99 768 694, *España* – 57 436 143, *Guinea Ecuatorial* – 774 537, *Filipinas* – 52 364; *libros* – 63 152 319, *prensa* – 94 610 668, *miscelánea* – 268 751.

Nevyhnutné je povedať, že zatiaľ sa jedná len o beta verziu korpusu. Bola predstavená v októbri 2013 na kongrese v Paname a sprístupnená pre verejnosť v decembri 2013. V tom čase obsahovala cez 160 miliónov slov (foriem). Prvá fáza tohto projektu končí v decembri 2014, kedy by mal korpus obsahovať až 300 miliónov slov. Texty sú z úzkeho časového obdobia, od roku 2001-2012. (cf. RAE 2014a)

3 MODALITA

3.1 Modalita a jej triedenie

V tejto kapitole sa pokúsime upresniť pojem modalita, ktorý je často nejednoznačný. Lingvisti v používaní pojmu modalita nasledovali logikov. Autori sa na ňu pozerajú z rôznych uhlov pohľadu: „La modalidad adquiere diversas interpretaciones según provenga este concepto de la lógica, de la semántica, de la psicología, de la sintaxis, de la pragmática o de la teoría de la enunciación.“ (OTAOLA OLANO 1988, s. 98)

Okrem toho, že DMTN (HASSLER – VOLKMANN 2009, s. 153-154) túto nejednoznačnosť potvrdzuje, upozorňuje aj na častú zámenu modality so slovesným spôsobom:

„El término modalidad requiere definición, ya que se suele utilizar con diferentes sentidos (para profundizar en la problemática v. Hermoso Mellado 1996). En la literatura española lo más frecuente es su uso como sinónimo de modo, lo que supone una categoría formal del sistema verbal. En cambio, cuando se habla aquí de modalidad, nos referimos a una categoría no formal, sino meramente de contenidos, de significados.“

Pri pohľade na rozličné kritériá posudzovania konceptu modality neprekvapuje, že viacerí autori navrhujú vlastné členenia modality. My sa na ňu pozrieme z niekoľkých hľadísk, okrajovo popíšeme jej rôzne delenia známe z literatúry a definujeme, čo vyjadruje epistemická modalita. Ako hlavné zdroje na všeobecný popis modality sme si vybrali *Mluvnici současné španělštiny* (ZAVADIL – ČERMÁK 2010a) a *Sintaxis del español actual* (ZAVADIL – ČERMÁK 2010b).

Na úvod zhrnieme modalitu napríklad ako „un enunciado sobre el punto de vista subjetivo del enunciante con referencia a su propio enunciado, o sea, la actitud subjetiva del hablante con respecto a lo que se emite“ (FUENTES RODRÍGUEZ 2004, s. 123, in HASSLER – VOLKMANN 2009) alebo podľa (RAE NGL 2009-2011, s. 3113), kde je charakterizovaná nasledovne: „Suele llamarse modalidad a la manifestación lingüística de la actitud del hablante en relación con el contenido de los mensajes.“

Správa poznačená modalitou môže podľa Haßler – Volkmann (2009) obsahovať implicitnú informáciu o nálade emitenta, o jeho vzťahu s receptorom, o aktuálnej situácii, či

o skutočnostiach v minulosti alebo budúcnosti. Modalita zároveň slúži na udržanie koherencie celého textu, pretože sa odvoláva na známe skutočnosti a situácie.

Po vymedzení pojmu modalita a zachytení jej funkcií je ešte potrebné spomenúť, akými prostriedkami môže byť vyjadrená. Ako príklad spomína Haßler – Volkmann (2009, s. 154) „la entonación, el léxico, la sintaxis, las partículas modales, las figuras retóricas (v. Cartagena/Gauger 1989, I: 472) o, como es el caso de *-ísimo*, en ciertos casos también (...) morfemas.“ Aj keď sa v našej práci budeme zaoberať modalitou vyjadrenou lexikálnymi prostriedkami, zaujal nás prípad vyjadrenia modality príponou *-ísimo*, na ktorý sa DMTN sústreďuje. Rôzne gramatiky zvyknú uvádzať, že prípona *-ísimo* je vo svojej podstate „dôrazová“ (*enfática*). Samotná definícia slova *enfático* prirodzene odkazuje na modalizačný charakter.

Na vysvetlenie použijeme príklad z DMTN: *Agapito estaba casadísimo*. Na prvý pohľad znie táto veta nelogicky. Je samozrejmé, že na jej pochopenie je nevyhnutné poznať kontext, v ktorom sa nachádzala. V tomto konkrétnom prípade sa jednalo o myšlienky staršej ženy spomínajúcej na svoje dávne lásky. Absolútnym superlatívom je v tomto prípade vyjadrený jej osobný postoj k Agapitovi. Keďže bol ženatý, neprichádzal pre ňu ako pre nábožensky založenú ženu do úvahy. Prípona „-ísimo no aumenta ni intensifica el valor de casado, sino que señala o intensifica los sentimientos de la enunciante, nos transmite información sobre su carácter y sobre su percepción de lo enunciado, o sea, -ísimo es un elemento claramente modalizador“ (HASSLER – VOLKMANN 2009, s. 158). V inom kontexte by však tá istá veta mohla nadobudnúť úplne iný význam. Ak by ju vyslovil povedzme Agapitov kamarát, mohlo by to napríklad znamenať, že odkedy je ženatý, je „pod papučou“. Okrem faktu, že na určenie významu je potrebné poznať širší kontext, nás ale výrazne zaujala skutočnosť, že ak sa jedná o vyjadrenie modality príponou *-ísimo*, prípona môže byť naviazaná aj na slová, s ktorými sa inak nespája. V tomto prípade nadobúda inú funkciu. „En esta función, suele indicar subjetividad, la valoración subjetiva del tamaño o de la intensidad de la base, emoción y cierta proximidad entre los interlocutores, además de servir de foco para centrar la atención del oyente en la base. Según el contexto, pueden estar implicadas varias funciones y referencias adicionales.“ (HASSLER – VOLKMANN 2009, s. 162)

Pojem modalita je s už spomínaným pojmom *modus* úzko spätý. Zatiaľ čo modalita vyjadruje lingvistickú kategóriu, *modus* je jednou z kategórií španielskeho slovesa, konkrétne jeho finitného tvaru. Práve *modus* dáva slovesám ďalší, modálny význam (*significado modal*).

Modalita je teda širší pojem, nadradený módu. „Obecně můžeme modalitu definovat jako psychicky motivovaný a jazykovými prostředky vyjádřený způsob platnosti výpovědi. Ontologická motivace této kategorie vychází z různých psychických postojů emitenta k obsahu sdělované výpovědi. Tři základní složky lidské psychiky – rozum, vůle a cit – motivují vznik pěti základních modálních významů.“ (ZAVADIL – ČERMÁK 2010a, s. 249)

Zavadil – Čermák (2010a) a (2010b) delia modálny význam (MV) nasledovne:

1. MV reálny (*significado modal real, aseverativo*)
2. MV potenciálny (*SM potencial*)
3. MV opytovací (*SM interrogativo*)
4. MV vôľový (*SM volitivo*)
5. MV hodnotiaci (*SM valorativo*)

MV reálny, MV potenciálny a MV opytovací sú motivované rozumom, MV vôľový vôľou a MV hodnotiaci citom.

Pojem modalita Zavadil – Čermák (2010a) a (2010b) rozlišujú v troch rovinách:

1. v rovine výpovede (*modalidad enunciativa, výpovedná modalita*)
2. v rovine vety (*modalidad oracional, vetná modalita*)
3. v rovine súvetí (*modalidad del período, modalita súvetí*)

V rovine výpovede hovoria o tzv. *modalidad enunciativa*. Jej základnými výrazovými prostriedkami sú suprasegmentálne prostriedky. Všetky zvukové výpovede majú nejakú intonáciu, ktorá vyjadruje (okrem iného aj) modálny význam. Vďaka nej sa rozlišujú 4 modálne významy (reálny, opytovací, vôľový a hodnotiaci). „K suprasegmentální modální charakteristice výpovědi mohou přistupovat ještě lexikální prostředky výpovědní modality, které se s prostředky suprasegmentálními různě kombinují.“ (ZAVADIL – ČERMÁK 2010a, s. 249)

Prostředky na vyjádření modality na úrovni vety sú slovesné spôsoby. Zavadil – Čermák (2010a) priradujú k jednotlivým základným² slovesným spôsobom modálne významy nasledovne:

² Zavadil – Čermák (2010b, s. 285) rozlišujú až šesť slovesných módov vrátane probabilitívu a dezideratívu.

- indikatív – MV reálny
- subjunktív – MV potenciálny / MV vôľový³
- kondicionál – MV potenciálny
- imperatív – MV vôľový

Na úrovni vety sú okrem výpovedných prostriedkov zastúpené aj prostriedky vetné. Je to práve spôsob *verba finita* (VF). Modus je morfológické vyjadrenie modálneho významu, ale nie všetky MV vo výpovednej rovine majú svoj morfológický prostriedok. Tvarom sú tu zastúpené síce len tri modálne významy, ale neznamená to, že by sme nemohli vyjadriť aj iné. Je zaujímavé, že osobitne z perspektívy slovesných spôsobov autori rozlišujú ešte ďalšie modálne významy, ktoré samozrejme tiež využívajú výrazové prostriedky módu španielskeho VF. Stručne môžeme vymedziť MV probabilitívny, ktorý na svoje vyjadrenie používa napríklad indikatív, a MV dezideratívny, ktorý takto využíva subjunktív (ZAVADIL – ČERMÁK 2010a, s. 251-252). Keďže predmetom tejto práce nie je zaoberať sa dopodrobna všetkými MV, a zameriavame sa predovšetkým na epistemickú modalitu, obmedzíme sa na základné delenie⁴.

Celá situácia sa pomerne komplikuje v rovine súvetí. Zjednodušene môžeme povedať, že priraďovacie súvetie je vďaka svojej podstate modálne heterogénne a podrad'ovacie súvetie modálne homogénne. (ZAVADIL – ČERMÁK 2010a, s. 256).

Hlavne francúzski autori zastávali koncepciu, že vo výpovedi sa odrážajú rôzne psychické postoje, ktoré pri verbálnej reakcii na okolitý svet hovoriaci zaujíma. Za ich zdroj sa považujú tri základné zložky psychiky: rozum, vôľa a cit. Túto myšlienku sformuloval asi najlepšie Charles Bally (BALLY, apud ZAVADIL 1980).

V pozadí jeho definície stojí psychologizujúce poňatie jeho predchodcu F. Brunota (1922). (ZAVADIL 1980, s. 12)

³ Zavadil – Čermák (2010a) hovoria o MV potenciálnom a vôľovom ako o MV non-reálnom, pretože v prípade subjunktívu nie je potrebné tieto dva MV rozlišovať.

⁴ Podrobnejšie delenie MV je dostupné v Zavadil – Čermák (2010a, s. 249-266) a Zavadil – Čermák (2010b, s. 283-284).

Zavadil v KMVŠ hovorí o Ballyho teórii nasledovne:

„Bally – na rozdiel od niektorých svých nasledovníkov – neredukuje modalitu na vyjadrenie psychického postoja mluvčího. Je si jasne vedom rozdielu medzi subjektom gramatickým, mluvčím a pôvodcom myšlienky, o níz mluvčí vypovedá, a terminologicky je rozlišuje (...). Ve svém psychologizujícím zaujetí však nedoceňuje formalizovanost gramatické kategorie (...). Spíš než fungování kategorie v jazykovém systému tak odhaluje vztahy mezi jazykem a myšlením.“
(ZAVADIL 1980, s. 13)

Bally rozlišuje explicitnú a implicitnú modalitu. S tým sú úzko prepojené pojmy *dictum* a *modus* ktoré tvoria explicitné vyjadrenie myšlienky. Tieto dva pojmy⁵, ktoré preberá od svojich predchodcov, citujeme podľa toho, ako ich vysvetľuje Zavadil (1980):

- **le dictum** – zodpovedá predstave, pojmovému obsahu myšlienky
- **le modus** – obsahuje vyjadrenie postoja subjektu výpovede, t. j. mysliaceho alebo hovoriaceho subjektu, o ktorom hovoriaci vypovedá

Otaola Olano (1988, s. 100) vysvetľuje Ballyho explicitnú a implicitnú modalitu nasledovne:

- **explicitná modalita**: modálne sloveso odlišné od slovesa dikta (pr.: *Myslím, že prídem skoro.*)
- **implicitná modalita**: vyjadrená syntaxou dikta rôznymi formami (*auxiliar de modo, adverbio modal, modo gramatical, adjetivo de juicio o de apreciación*)

Ridruejo (1999) hovorí, že Bally rozlišuje modalitu explicitnú a implicitnú, pretože modalita nie je len charakteristika *dicta*, ale aj iných expresívnych prostriedkov hovoriaceho. Keď sa použijú lexikálne, a nielen gramatické nástroje, ide o *explicitnú* modalitu.

Zavadil (1980) vysvetľuje tento vzťah (doslovne) takto:

- **explicitná modalita**: modálny vzťah s vyjadreným modálnym subjektom; logickým a analytickým vyjadrením modalita je modálne sloveso, jeho subjekt je modálny subjekt (často totožný s hovoriacim)

⁵ NGLE takisto spomína pojmy *dictum* a *modus*: Vo vete „Prší?“ je *dictum* popis stavu vecí („prší“) a *modus* je skutočnosť, že hovoriaci prezentuje túto informáciu ako otázku, t. j. ako výpoveď, ktorá je nasmerovaná na iných so zámerom obdržať odpoveď. (RAE NGL 2009-2011)

- **implicitná modalita:** modálny postoj subjektu výpovede nie je samostatne pomenovaný, avšak je ho možné vyvodit' z dikta, kde je morfológicky alebo prozodicky signalizovaný

Otaola Olano (1988) sa, takisto ako RAE NGLÉ (2009-2011) a aj Ridruejo (1999), na modalitu pozerá ako na postoj hovoriaceho subjektu k poslucháčovi alebo k samotnej správe výpovede. Ponúka delenie modality na:

- *modalidades de enunciación*⁶
- *modalidades de enunciado*

Pričom *modalidades de enunciación* vyjadrujú postoj hovoriaceho k poslucháčovi a *modalidades de enunciado* postoj hovoriaceho k obsahu výpovede.

Otaola Olano sa zaoberá tými z nich, ktoré určujú lingvistickú formu výpovede (*declaración, pregunta, mandato*). Každá veta tak môže mať ako povinný len jeden typ tejto (*modalidad de enunciación*) modalitty: *modalidad declarativa/interrogativa/imperativa* (oznamovacia/opytovacia/rozkazovacia).

Modalidades de enunciado podľa Otaola Olano (1988) zahŕňajú:

- *modalidades lógicas* (*Puede que Pedro venga.*; logické modalitty)
- *modalidades apreciativas o subjetivas* (*Temo que venga.*; hodnotiace alebo subjektívne modalitty)

Ďalšie rozdelenie modalitty, ktoré sa v európskej lingvistickej tradícii ustálilo, ponúka *Gramática descriptiva de la lengua española* (ďalej GDLE) v kapitole 49 (RIDRUEJO, in BOSQUE – DEMONTE 1999) a hovorí o ňom aj Otaola Olano (1988) a *Nueva gramática de la lengua española* (RAE NGLÉ 2009-2011). Toto rozdelenie považuje za relevantné práve to, ku komu emitent modalitu vzťahuje, teda ku komu, resp. k čomu vyjadruje svoj postoj. Môže to byť buď adresát alebo samotné diktum. V prvom prípade sa hovorí o *modalidad de la enunciación*, v druhom prípade o *modalidad del enunciado*. Pre spomínané dva typy modalitty možno nájsť v literatúre i označenie

- *modalidades enunciativas* (zodpovedá *modalidades de la enunciación*)

⁶ *Modalidades de enunciación* sa používa aj pod názvom *modalidades de frase*, ktorý používa napríklad Agustín García Calvo. Ten na základe funkcií jazyka rozlišuje 4 typy modalitty: *expresiva, impresiva, lógica* a *estética*.

- *modalidades proposicionales* (zodpovedá *modalidades del enunciado*)

V španielskej literatúre sa výraz *enunciado* používa na označenie slovenského výrazu výpoveď. Pojem *enunciación*, teda výpovedná situácia, označuje proces tvorenia výpovede (OTAOLA OLANO 1988).

Niektoré gramatické kategórie sa v španielčine spájajú iba s jedným z týchto typov modality:

- *interrogación* (otázka): smeruje k poslucháčovi – *modalidad de la enunciación*
- *declaración* (vyhlásenie): smeruje k správe – *modalidad del enunciado*

V istých prípadoch môže modálna gramatická kategória spadať pod oba typy modality. V takýchto prípadoch je výhodnejšie využiť na pozorovanie modality teóriu rečových aktov, ktorá sa nesústreďuje na popisovanie výpovede, ale na jej zámer. Rozlišuje lokučné a ilokučné akty (*actos locutivos* a *ilocutivos*).

NGLE uvádza, že poňatie modality sa môže rozlišovať na dvoch úrovniach:

- *sentido amplio*
- *sentido estricto*

Medzi týmito dvoma poňatiami modality je rozdiel v tom, že *sentido amplio* (širšie poňatie) na rozdiel od *sentido estricto* (užšie poňatie) môže obsahovať rôzne prejavy modality zároveň (pokiaľ si neprotirečia) v jednej vete. V prvom prípade sa jedná o akýkoľvek jazykový prejav hovoriaceho v prenášanej správe. Týka sa to napríklad deiktických výrazov, príslovky *todavía*, tzv. *adverbios escalares (solo)*, *énfasis*, niektorých flexívnych morfémov, atď. *Sentido amplio* sa takisto spája s interpretáciou istých slovies známych ako *verbos factivos (saber)*, ktoré odkazujú na predpokladané informácie. To znamená, že vo vete „Jana vie, že je neskoro.“ dáva hovoriaci najavo, že si je toho vedomá nielen Jana, ale aj on sám. Toto sloveso sa tak nevzťahuje výlučne na subjekt, ale aj na hovoriaceho, teda vyjadruje v širokom slova zmysle modalitu.

Existujú prípady, kedy prostriedky vyjadrujúce modalitu nie sú vzájomne kompatibilné. (Existujú však aj výnimky, napríklad metajazyková interpretácia.) Týka sa to nasledujúceho zoznamu (NGLE 2009-2011):

- tzv. *adverbios de duda* + imperatív
- príslovka *ojalá* + otázka
- príslovka *probablemente* + opytovacie a zvolacie vety

RAE NGLLE (2009-2011) uvádza, že v sémantike a v modálnej logike sa rozoznávajú rôzne *modalidades proposicionales* (propozičné modalita):

- *modalidad epistémica* (epistemická modalita; *modalidad del conocimiento*)
- *modalidad deóntica* (deontická modalita; *de la obligación*)
- *modalidad alética* (aletická modalita; *de la necesidad y la probabilidad de los sucesos*)
- *modalidad bulomaica* (bulomaická modalita; *volitiva*)
- atď.

Ako sme už uviedli, Otaola Olano do tohto typu modalita (*modalidad del enunciado*) zahŕňa *modalidades lógicas* (logické modalita) a *modalidades apreciativas* (hodnotiace modalita). (cf. OTAOLA OLANO 1988)

Napriek tomu, že v súčasnosti neexistuje jednotne prijímaná teória modalita, nasledovné členenie vetnej modalita sa všeobecne považuje za pomerne ustálené. RAE NGLLE (2009-2011) uvádza, že výpovede ako napríklad „Je neskoro.“, „Je neskoro?“ a „Je neskoro!“ majú spoločné dictum alebo propozičný obsah, ale líšia sa vo svojej modalite (*enunciativa* – oznamovacia, *interrogativa* – opytovacia, *exclamativa* – zvolacia). V prípade rozkazovacích viet sa k nim často priradujú aj *construcciones exhortativas* (nabádajúce/vyzývajúce konštrukcie) a *construcciones desiderativas* (dezideratívne konštrukcie). Kladné a záporné varianty viet sa spravidla nepovažujú za odlišné typy modalita.

Nakoniec sa na modalitu pozrieme z filozofického hľadiska, podľa von Wrighta (1951), ktorý rozlišuje tieto 4 typy:

- modalita aletická (modalita pravdivosti)
- modalita epistemická (modalita poznania)
- modalita deontická (modalita nutnosti)
- modalita existenčná (modalita existencie)

Modalita môže byť vyjadrená rôznymi spôsobmi. Otaola Olano (1988) rozlišuje 3 hlavné skupiny prostriedkov, ktoré detailnejšie popisuje:

medios léxicos	sustantivos	<i>El deseo de que vengas.</i>
	adjetivos	<i>Es agradable que llueva.</i>
	verbos	<i>Quiero ir./Quiero que vengas.</i>
	adverbios	<i>Quizá venga mañana.</i>
	interjecciones	<i>¡Silencio!</i>
medios gramaticales	modo	<i>Quiero que vengas.</i>
	tiempo	<i>Eran las siete.</i>
medios fonético-fonológicos	entonación	-

Tabuľka 1

Samozrejme existujú pokusy o všeobecnú klasifikáciu modality platnú univerzálne pre všetky jazyky. Pri ich aplikácii na konkrétny jazyk sa však tieto modely ukazujú ako rôzne použiteľné. Napríklad španielčina disponujúca subjunktívom je v úplne inej situácii ako slovenčina či čeština.

3.2 Epistemická modalita

Vďaka *Encyklopedickému slovníku češtiny* (ďalej ESČ) sa môžeme pomerne jednoducho zorientovať v českej terminológii k téme epistemickej modality. Uvedená je pod názvom *modalita istotná (jistotní)*, spomínajú sa ale aj názvy *modalita epistemická, modalita pravdivostná, modalita pravdepodobnostná, postoj epistemický*. Už tieto názvy naznačujú, že sa jedná o „indikácie rôznej miery istoty hovoriaceho o platnosti komunikovaného obsahu – kladného, záporného aj podmieneného.“ (BACHMANOVÁ 2002)

Hovoriaci si môže byť podľa ESČ:

- istý – istota sa v tomto prípade nesignalizuje, prípadne sa dá najavo slovesom „viem“
- nie celkom istý – miera istoty sa vždy signalizuje určitými prostriedkami

Tým, že hovoriaci vyjadruje svoj postoj k platnosti (mieru istoty) vysloveného výroku prostredníctvom rôznych prostriedkov, zbavuje sa zodpovednosti za jeho pravdivosť.

ESČ (BACHMANOVÁ 2002, s. 267) spomína na vyjadrenie epistemickej modalitu rôzne prostriedky:

lexikálne	epistemické predikátory	<i>myslím</i>
	epistemické častice	<i>určite</i>
	modálne slovesá	<i>muset/moci</i>
gramatické	použitie formy futura	<i>Ta žárovka nebude dobre utážená!</i>
	ustálené syntaktické formy	<i>Že je (ten) Pavel nemocen!</i>

Tabuľka 2

Otaola Olano (1988) sa tiež zaoberá prostriedkami vyjadrujúcimi modalitu, a to špeciálne modálnymi príslovkami⁷ a modálnym slovesami. Keďže sú predmetom našej analýzy niektoré príslovky, ktoré Otaola Olano spomína, uvádzame aj toto jej rozdelenie. Ich klasifikáciu založila na rozdiel medzi *modalidades lógicas* (logické modality) a „*modalidades apreciativas*“ (hodnotiace modality) (cf. OTAOLA OLANO 1988):

adverbios que expresan modalidades lógicas (adverbios asertivos o modificadores de la aserción)	„posible“	quizá, tal vez, acaso, probablemente, seguramente, etc.
	„real“	sí, ciertamente, verdaderamente, naturalmente, evidentemente, efectivamente, inevitablemente, por supuesto, desde luego, sin duda alguna, indiscutiblemente, indudablemente, etc.
	„necesario“	necesariamente, obligatoriamente, forzosamente, etc.
	asertivos negativos	no, de ninguna manera, en modo alguno, en absoluto, etc.
adverbios que expresan modalidades apreciativas (adverbios evaluativos o apreciativos)	Afortunadamente, desgraciadamente, curiosamente, por suerte, desafortunadamente, paradójicamente, etc.	

Tabuľka 3

⁷ Otaola Olano (1988) uvádza, že tieto *adverbios modales* sú inými autormi nazývané aj ako *adverbios de oración, modificadores del núcleo oracional, adverbios oracionales, mediatizadores de nexus, modificadores de toda la frase, indicadores de modalidad a adverbios de frase*.

ESČ ponúka jedno rozdelenie istotnej modality na základe toho, akú časť vety vyjadrovací prostriedok zasahuje. Uvádza ho v troch terminologicky zaužívaných variantoch:

- *jistotní modalita totální/predikátová/větná* (prísudková)
 - vyjadrovacie prostriedky zasahujú aj predikát; príklad: Šéf *patrně* odjel do Prahy.
- *jistotní modalita parciální/rematická/členská*
 - výraz vyjadrujúci modalitu je kontextovo zapojený; príklad: Šéf odjel *patrně* do Prahy.

Ridruejo (1999) pristupuje k epistemickej modalite inak ako ESČ a za najvhodnejšie považuje charakterizovať ju v porovnaní s modalitou deontickou, pretože hovorí, že niektoré gramatické kategórie sa vzájomne odlišujú v závislosti od typu modality.

Epistemická modalita je úzko prepojená s dvoma pojmami, a to *conocimiento* (poznanie) a *creencia* (viera/presvedčenie), čo spomína aj DMTN:

„La modalidad epistémica es una modalidad orientada al hablante, que se presenta vinculada a las nociones de conocimiento y creencia. Se define como la expresión del grado de compromiso que el hablante asume con respecto a la verdad de la proposición contenida en un enunciado.“ (HASSLER – VOLKMANN 2009, s. 171)

Hovoriaci teda vyjadruje, aký je jeho postoj k pravdivosti svojej výpovede. Naopak deontická modalita je spojená s normatívnym systémom, prostredníctvom ktorého sa vyjadruje k záväznosti a prípustnosti obsahu výpovede.

Oba typy modality (epistemická a deontická) môžu byť vyjadrené aj rovnakým prostriedkom. Je to napríklad prípad pomocného slovesa *poder*. Môže vyjadrovať (napríklad) schopnosť alebo povolenie. Ako príklad Ridruejo (1999) uvádza vetu: *Puede entrar*. V španielčine môže vyjadrovať aj fakt, že niekto môže (smie) vstúpiť (do miestnosti), ale aj jeho schopnosť vedieť sa dostať dnu.

Ako prostriedky na vyjadrovanie epistemickej modality Ridruejo (1999) uvádza príslovky, prídavné mená, modálne slovesá a slovesný spôsob.

DMTN spomína epistemickú modalitu v kontraste s pojmom *evidencialidad* (evidencialita) a rozlišuje ich v závislosti od toho, či sa vyžaduje aktívna spolupráca receptora.

„Mientras la modalidad epistémica aporta *monológicamente* la actitud epistémica del hablante o del autor, la evidencialidad requiere del oyente o del lector la elaboración de la referencia a la fuente de información hecha por el hablante y la realización de todos los ajustes necesarios en función de su identidad, su individualidad y su posición epistémica frente a las fuentes, que puede ser diferente respecto del hablante.“ (HASSLER – VOLKMANN 2009, s. 178)

4 PRAGMATICKÉ MARKÁTORY, ICH ZÁKLADNÁ TYPOLÓGIA A FUNKČNÁ CHARAKTERISTIKA

4.1 Charakteristika pragmatických markátorov

V stručnej definícii pragmatických markátorov v kapitole 2.2 sme naznačili, že sa nejedná o jediné pomenovanie tejto skupiny slov. Rôzni autori pracujú s viacerými terminológiami.

Pri zbieraní informácií na túto prácu sme narazili na rozličné termíny. Z nich spomenieme z českej terminológie napríklad *pragmatické markátory*, *diskurzívne častice*, *komentory*, ... a zo španielskej *marcadores discursivos*, *marcadores pragmáticos*, *conectores*, *conectores pragmáticos*, *muletillas*, *expletivos*, ...

Touto skupinou a jej klasifikáciou sa zaoberá široká škála autorov, ktorí ju posudzujú z rôznych uhlov pohľadu. Väčšina z nich sa ale pragmatickými markátormi vyjadrujúcimi epistemickú modalitu, ktoré sú predmetom tejto práce, zaoberá pomenej. Všeobecne sa ich pozornosť zvykne viac upriamovať na markátory iného typu.

Predmetom tejto práce (ako už vyplýva aj z jej názvu) sú pragmatické markátory (*marcadores pragmáticos*), okrajovo však uvedieme i viacero súvisiacich pojmov uľahčujúcich orientáciu v značne heterogénnej literatúre venovanej ich klasifikácii.

Pojem pragmatické markátory sme už stručne charakterizovali v druhej kapitole. Prikladáme ešte definíciu, ktorú uvádzajú Portolés – Zorraquino (1999, s. 4057):

„Los „marcadores del discurso“ son unidades lingüísticas invariables, no ejercen una función sintáctica en el marco de la predicación oracional – son, pues, elementos marginales – y poseen un cometido coincidente en el discurso: el de guiar de acuerdo con sus distintas propiedades morfosintácticas, semánticas y pragmáticas, las inferencias que se realizan en la comunicación.“

Napriek rozmanitým pokusom o ich striktnejšie vymedzenie do istej miery stále platia slová Zorraquino (1994, apud TORRES 2008), ktorá o pragmatických markátoroch povedala, že je pomerne ťažké definovať, o aký typ slov sa jedná a akú funkciu (primárne) plnia. Ich funkcia

a význam závisia od druhu jazyka (*tipo de lenguaje*)⁸, nemajú spoločný tvar a spadajú pod rôzne slovné druhy. Jediné, čo ich spája, je to, že sú to výrazy, ktoré rôznym spôsobom modifikujú diskurz.

Na základe vzťahov medzi pragmatikou, sémantikou a syntaxou Torres (2008) pre svoju analýzu vyberá tie markátory, ktoré majú funkcie „*modalizadoras*“ a „*atenuadoras*“ (modalizačné a oslabujúce). Tým sa vo svojej štúdii približuje k trom hlavným témam, a to *cortesía*, *modalidad* a *atenuación* (zdvorilosť, modalita a oslabenie/zjemnenie). Podľa spomenutých dvoch funkcií delí aj markátory, ktoré sa používajú na vyjadrenie slušnosti, na:

- *marcadores de modalidad*
- *marcadores de atenuación*

Z toho istého zdroja (TORRES 2008) zhŕňame niekoľko komentárov k pragmatickým markátorom.

Schiffirin (1987, apud TORRES 2008) hovorí o diskurzívnych markátoroch ako o „osobitných výrazoch organizujúcich konverzačnú interakciu“ (cf. TORRES 2008). Fraser ich zase chápe ako „pragmatickú kategóriu v rámci gramatiky jazyka“ (cf. FRASER 1990, apud TORRES 2008). Fuentes Rodríguez ich zo syntaktického pohľadu vidí ako „*mecanismos de relación en la comunicación*“ (FUENTES RODRÍGUEZ 1996, apud TORRES 2008).

Diskurzívne markátory sú podľa Cortésa (2005, apud TORRES 2008) lingvistické prvky (*elementos lingüísticos*) spojené s realizáciou rečových aktov (rozlišuje jazyk ako systém znakov a jazyk v použití). Hovorí o tzv. *expletivos*, ktoré chápe ako gramatikalizované tvary a hovorí, že *elementos conectivos* (spájacie prvky) sa môžu pomýliť s *expletivos* a *muletillas* (pomocné a vyplňovacie výrazy). (CORTÉS 1991, apud TORRES 2008)

Špeciálne sa tiež zaoberá *marcadores de estructuración* (štrukturačné markátory), ktoré stimulujú konverzáciu a zisťujú pozornosť. Podľa toho, ku komu sa obracajú, ich delí na:

- *moralizadores* – orientované k emitentovi

⁸ Torres sa o práci Vigar Tauste vyjadruje nasledovne: „Este libro es un apoyo teórico, para observar que el lenguaje coloquial es un ámbito que en buena medida determina la función, la forma y el significado que toman algunos fenómenos pragmáticos, como es el caso de los marcadores discursivos“ (VIGARA TAUSTE 1992, apud TORRES 2008). Ak môže hovorový jazyk ovplyvniť funkciu, tvar aj význam, ktorý markátory nadobúdajú, myslíme, že môžeme povedať, že sú tieto aspekty ovplyvnené druhom jazyka.

- *estimulantes conversacionales* – orientované k receptorovi

Okrem toho ponúka klasifikáciu rôznych výrazov, ako *organizadores, marcadores conectivos* a *conectores*.

Keď sme sa zaoberali modalitou, uviedli sme, že na rozlíšenie rôznych druhov modality môžu slúžiť rečové akty. Garcés Gómez (2006, apud TORRES 2008) hovorí o vzťahu medzi jednotlivými rečovými aktmi prostredníctvom PM. Podľa toho, do akej miery ovplyvňujú zložky rečových aktov, ich delí na:

- *marcadores que indican adición (incluso)*
- *marcadores que indican contraposición de evento (en cambio)*
- *marcadores que indican consecuencia (pues)*

Čo sa týka funkcií PM, zaoberá sa nimi mnoho autorov. Portolés – Zorraquino (1999) hovoria primárne o diskurzívnej funkcii markátorov. Ostatné funkcie, ktoré nadobúdajú jednotlivé markátory, môžeme v podstate sledovať na typológii podľa Portolés – Zorraquino (1999), ktorá je na jednotlivých funkciách markátorov založená. Portolés (1993) sa zaoberá klasifikáciou syntakticko-pragmatických funkcií rôznych typov výrazov, konkrétne: *conectores, marcadores reformulativos, marcadores de rectificación, marcadores ordenadores, marcadores de inferencias paralelas* a *los modalizadores*.

Portolés (1993) význam markátorov vidí v sémantických inštrukciách usmerňujúcich inferencie. Špeciálne sa zaoberá informatívnou funkciou a tvrdí, že medzi typom sémantickej inštrukcie a typom PM existuje určitá závislosť. Okrem toho analyzuje rozdiel medzi konektormi a diskurzívnymi markátormi (ďalej DM) a hovorí, že aj (iné) DM sa môžu v konverzácii správať ako konektory.

Briz (1993, apud TORRES 2008) sa v jednom zo svojich článkov sústreďuje na markátory, ktoré plnia metadiskurzívnu funkciu a konkrétne sa venuje:

- tým, ktoré vplývajú na správu (*mensaje*) (*es decir, en fin*)
- tým, ktoré overujú spojenie (*¿no?, ¿eh?*)

V inom článku sa Briz (1996, apud TORRES 2008) venuje typom registrov, kde dáva dôraz na hovorový jazyk. V rámci neho zhŕňa funkcie a aj samotné realizácie markátorov.

Markátory nemusia nutne plniť len jednu funkciu. Príklad, kde má jedno slovo dve rôzne funkcie, ktoré spolu úzko súvisia, môžeme nájsť v Briz – Navarro (2008, apud TORRES

2008). Konkrétne autori rozlišujú „*no concesivo*“ a „*no pragmático atenuante*“. Ukazujú tak na potrebu analýzy DM spolu s prozodickými fenoménmi.

Portolés – Zorraquino (1999) popisujú gramatické vlastnosti DM. Uvádzajú, že sa tieto výrazy nachádzajú v rôznom štádiu gramatikalizácie, a teda existujú aj také, ktoré sa v diskurze objavujú bez toho, aby boli markátormi, pričom plnia iné jazykové funkcie.

Od ostatných markátorov sa svojimi gramatickými vlastnosťami odlišujú spojky. Kým spojky stoja vždy pred tou časťou diskurzu, ktorú uvádzajú, ostatné DM sú vo vete zväčša pohyblivé.

Pri starostlivej výslovnosti sa DM vyznačujú pauzou za a niekedy aj pred sebou. Okrem toho sa často nachádzajú v písomnom diskurze oddelené čiarkami (aj keď to nie je nutné). Zo syntaktického hľadiska o DM môžeme povedať, že (až na výnimky) nemôžu byť ďalej rozvíjané a nemožno ich negovať. V syntagmatickej jednotke majú DM syntaktický vzťah s celou jednotkou a v prípade, že je tou jednotkou veta, vidno, že syntakticky nezávisia od slovesa. DM nadobúdajú v diskurzívnom použití sémantické hodnoty na základe vzťahu medzi svojim vlastným významom a kontextom a zväčša netvorí samostatné výpovede (výnimkou môžu byť napríklad niektoré epistemické markátory).

Hoci DM nemajú vlastný konceptuálny význam, charakterizovanie sémantických inštrukcií, ktoré sa nimi prenášajú, tvorí dôležitú časť ich popisu.

4.2 Typológia pragmatických markátorov

Klasifikácia markátorov, ktorú ponúkajú Portolés – Zorraquino (1999), bola vytvorená hlavne na základe diskurzívnych funkcií, ktoré zohrávajú jednotlivé DM. Hoci sú tieto funkcie z veľkej časti podmienené významom markátorov, v tomto triedení nejde ani tak o priradenie diskurzívnej funkcie k sémantickým vlastnostiam, ale o uprednostnenie úlohy, ktorú markátor v komunikácii zohráva.

Na Zavadilovom triedení markátorov môžeme pozorovať, že markátor nemá nutne len jednu funkciu, ale v niektorých prípadoch je možné zaradiť ho aj do viacerých skupín. Je to napríklad prípad markátora *hasta*. Pozorujeme, že je podľa tejto typológie zaradený do skupiny kvantitatívnych intenzifikačných markátorov, a zároveň medzi spojovacie adordinačné (parciálne vymenovávacie; zahrňovacie) markátory.

Keďže sa naša pozornosť v nasledujúcich kapitolách sústreďuje na markátory vyjadrujúce epistemickú modalitu, na tomto mieste okrajovo zdôvodníme existenciu skupiny

konverzačných markátorov. K nim je potrebné povedať, že aj samotní Portolés – Zorraquino (1999) hovoria, že sa nesnažia o ich absolútne rozdelenie, teda rozdelenie podľa presnej hranice, čo patrí do konverzácie a čo nie. Aj markátory z iných skupín sa môžu objavovať v konverzácii a naopak, niektoré konverzačné markátory sa často objavujú aj v písaných textoch. Konverzácia má ale oproti iným komunikačným situáciám zvlášne vlastnosti, ktoré prispievajú k použitiu určitých druhov markátorov. A práve tie sú zhrnuté v skupine *marcadores conversacionales*.

V nasledujúcich tabuľkách ponúkame prehľad spomenutých klasifikácii pragmatických markátorov podľa toho, ako ich uvádzajú Zavadil (ZAVADIL – ČERMÁK 2010a, s. 406) a Portolés – Zorraquino (1999):

typológia podľa Portolés – Zorraquino
<p>1. ESTRUCTURADORES DE LA INFORMACIÓN</p> <p>A/ Comentadores</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>pues, pues bien, así las cosas, dicho esto, dicho eso</i> <p>B/ Ordenadores</p> <ul style="list-style-type: none"> - marcadores de apertura: <i>en primer lugar, primeramente, por una parte, por un lado, de una parte, de un lado, etc.</i> - marcadores de continuidad: <i>en segundo/tercer/... lugar, por/de otra (parte), por/de otro (lado), por su parte, asimismo, igualmente, de igual forma/modo/manera, luego, después, etc.</i> - marcadores de cierre: <i>por último, en último lugar/término, en fin, por fin, finalmente, etc.</i> <p>C/ Digresores</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>por cierto, a propósito, a todo esto, dicho sea de paso, dicho sea, entre paréntesis</i>
<p>2. CONECTORES</p> <p>A/ Aditivos</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>además, encima, aparte, por añadidura, incluso, inclusive, es más</i> <p>B/ Consecutivos</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>pues, así pues, por tanto, por consiguiente, consiguientemente, consecuentemente, por ende, de ahí, en consecuencia, de resultas, así, entonces</i> <p>C/ Contraargumentativos</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>en cambio, por el contrario, al contrario, por contra, antes bien, sin embargo, no obstante, con todo, empero, ahora bien, ahora, eso sí</i>
<p>3. REFORMULADORES</p> <p>A/ Explicativos</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>o sea, es decir, esto es, a saber, en/con otras palabras, en otros términos, dicho de otra manera/forma/modo, etc.</i> <p>B/ Rectificativos</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>mejor dicho, más bien, digo</i>

<p>C/ de distanciamiento</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>en cualquier caso, en todo caso, de todos modos, etc.</i> <p>D/ Recapitulativos</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>en suma, en resumidas cuentas, en fin, total, al fin y al cabo, después de todo, etc.</i>
<p>4. OPERADORES ARGUMENTATIVOS</p> <p>A/ Operadores de refuerzo argumentativo</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>en realidad, en el fondo, de hecho</i> <p>B/ Operadores de concreción</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>por ejemplo, en concreto, en particular, por caso</i>
<p>5. MARCADORES CONVERSACIONALES</p> <p>A/ Marcadores de modalidad epistémica</p> <p><i>a) marcadores de evidencia</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>en efecto, efectivamente, desde luego, por supuesto, naturalmente, claro, sin duda</i> <p><i>b) marcadores orientativos sobre la fuente del mensaje: por lo visto</i></p> <p>B/ Marcadores de modalidad deóntica</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>bueno, bien, vale, de acuerdo, etc.</i> <p>C/ Enfocadores de la alteridad</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>hombre, bueno, vamos, mira, mire, oye, oiga, por favor, perdón, permiso, formas verbales de 2ª persona, apéndices comprobativos</i> <p>D/ Metadiscursivos conversacionales</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>ya, sí, bueno, bien, eh, este</i>

Tabuľka 4

<p>typológia podľa Zavadila</p>
<p>1. MODÁLNE (modales)</p> <p>A/ MV reálny (de SM real)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>en realidad, de verdad, efectivamente, seguramente, seguro, sin duda, indudablemente, claro que, por cierto</i> <p>B/ MV potenciálny (de SM potencial)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>tal vez, posiblemente, acaso, quizá(s), quién sabe</i> <p>C/ MV opytovací (de SM interrogativo)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>¿es que?</i> <p>D/ MV vôľový (de SM volitivo)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>¡ojalá!, ¡quién!, que</i> <p>E/ MV hodnotiaci (de SM valorativo)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>por suerte, afortunadamente, desgraciadamente, lamentablemente, por desgracia</i>

<p>2. KVALITATÍVNE (cualitativos)</p> <p>A/ Kladné (afirmativos) - <i>sí, claro, desde luego, por supuesto, cómo no</i></p> <p>B/ Záporné (negativos) - <i>no, qué va, en absoluto, ni pensar</i></p> <p>C/ Obmedzovacie (limitativos) - <i>solo/sólo, tan solo/tan sólo, únicamente, exclusivamente</i></p> <p>D/ Vynímacie (extentivos) - <i>menos, excepto, salvo, con excepción de</i></p>
<p>3. KVANTITATÍVNE (cuantitativos)</p> <p>A/ Aditívne (aditivos) - <i>también, además, entre</i></p> <p>B/ Intenzifikačné (intensificativos) - <i>incluso, inclusive, hasta</i></p>
<p>4. SPOJOVACIE (conectantes)</p> <p>A/ Koordinačné (de coordinación)</p> <p>a) zlučovacie (copulativos) - <i>y todo, ni nada, además</i></p> <p>b) odporovacie (adversativos) - <i>sin embargo, no obstante, con todo</i></p> <p>B/ Adordinačné (de adordinación)</p> <p>a) vysvetľovacie (explicativos) - <i>quiere decir, es decir, esto es</i></p> <p>b) vymeňovacie (enumerativos) - 1. úplnostne vymeňovacie: <i>a saber</i> - 2. parciálne vymeňovacie I/exemplifikačné: <i>como, por ejemplo, como por ejemplo, verbigracia</i> II/ emfatizačné (zdôrazňovacie): <i>sobre todo, particularmente, en particular, especialmente</i> III/ zahŕňajúce: <i>incluso, hasta, al menos</i> IV/ vynímacie (vyčleňovacie): <i>menos, excepto, salvo, solo</i></p> <p>c) zužovacie (restrictivos) - <i>sobre todo, especialmente, particularmente, en particular</i></p> <p>d) zhrňujúce (resumidores) - <i>en suma, total</i></p> <p>e) opravujúce (rectificadores) - <i>digo, mejor dicho, o mejor dicho, más bien</i></p> <p>C/Naväzovacie (continuativos) - <i>y, pero, o, pues, si, conque</i></p> <p>D/ Textovo štrukturačné (estructuradores del comunicado) - <i>primero, segundo...; a continuación, seguidamente, por último, para empezar, para terminar, antes de concluir</i></p>

Zatiaľ čo Portolés – Zorraquino (1999) delia pragmatické markátory do piatich veľkých skupín (*estructuradores de la información, conectores, reformuladores, operadores argumentativos, marcadores conversacionales*), Zavadil rozlišuje štyri hlavné druhy markátorov (*modales, cualitativos, cuantitativos, conectantes*).

Na záver ešte prikladáme jedno z ďalších zatriedení markátorov podľa syntaktických útvarov, v ktorých sa vyskytujú. Citujeme (ZAVADIL – ČERMÁK 2010a, s. 406):

- 1. markátory výpovedné** – modifikujú a doplňujú význam celej výpovede, hlavne z hľadiska psychických postojov pôvodcu výpovede k jej obsahu, t. j. z hľadiska modality
- 2. markátory vetné** – modifikujú a doplňujú význam predikátora vety a s nim celé vetné konštrukcie
- 3. markátory členské** – modifikujú a doplňujú význam nepredikačných vetných členov

5 CHARAKTERISTIKA METÓDY

V teoretickej časti práce sme zhrnuli poznatky získané štúdiom odbornej literatúry. Každý z vybraných siedmich pragmatických markátorov (*en efecto, desde luego, por supuesto, efectivamente, naturalmente, claro, sin duda*) budeme rozoberať na základe tých teoretických poznatkov popísaných v kapitole 3 a kapitole 4, ktoré považujeme pre náš účel za relevantné.

Pri analýze konkrétneho výrazu budeme vždy systematicky posudzovať tie isté kritériá. Každý zo skúmaných výrazov sa pokúsime najprv charakterizovať na základe odbornej literatúry podľa nižšie spomenutých kritérií a tiež vždy zhrnieme výsledky nadobudnuté prácou s jazykovými korpusmi CORPES a InterCorp.

S každým slovom budeme pracovať v troch hlavných častiach: základné určenie, empirický výskum a preklad. V týchto častiach sa budú nachádzať podnadpisy, umiestnené vždy na začiatku odseku.

V prvej časti (*základné určenie*) sme sa kvôli heterogénnej povahe výrazov rozhodli začať pri každom z markátorov slovníkovou staťou z výkladového slovníka *Diccionario de la lengua española* (ďalej DRAE) (DRAE 2001) a zároveň vyhľadáním prekladu každého z nich v prekladovom španielsko-českom slovníku (DUBSKÝ 1999) a (DUBSKÝ 1978). Pre tieto dve časti sme si zvolili názvy *prekladový slovník* a *výkladový slovník*.

Na základe DRAE popíšeme, o aký slovný druh sa jedná. Okrem iného ponúka španielske synonymá, vďaka ktorým si (takisto ako na základe španielsko-českého slovníka) vieme predbežne vytvoriť obraz nielen o význame, ale aj o preklade tohto výrazu, ktorý bude jadrom korpusovej analýzy v InterCorpe.

Na základe slovníkovej časti môžeme predpokladať, že nám prekladový slovník ponúkne niektoré z frekventovaných prekladových náprotivkov, ktorými sa budeme zaoberať v korpusovej analýze. Prípadným komentárom, do akej miery si údaje z prekladového slovníka a korpusový preklad korešpondujú, sa budeme zaoberať až v závere práce.

Nasledovať bude zadelenie podľa druhu markátora na základe Zavadilovej typológie uvedenej v Zavadil – Čermák (2010a), typológie z Portolés – Zorraquino (1999), prípadne u vybraných markátorov spomenieme navyše aj iné zatriedenie. Tieto dve triedenia sme nazvali *zadelenie podľa Zavadila* a *zadelenie podľa Portolés – Zorraquino*. Pomenovanie tretieho eventuálneho zatriedenia uvedieme až pri konkrétnom type markátora.

Ďalej pod názvom *charakteristika podľa Portolés – Zorraquino* budeme definovať použitie markátora na základe toho, ako ho vysvetľuje GDLE, konkrétne kapitola 63 (PORTOLÉS – ZORRAQUINO 1999).

Druhá časť, teda empirický výskum, bude pozostávať z analýzy dát pochádzajúcich z dvoch rôznych jazykových korpusov, ktoré sme predstavili v druhej kapitole. Prvým bude španielsky korpus CORPES XXI a druhým paralelný korpus InterCorp (konkrétne španielsko-český subkorpus).

Časť *podiel relevantných výsledkov* bude odpovedať na otázku, koľko skúmaných výskytov sa skutočne správalo ako pragmatický markátor. Ďalej okomentujeme, či sme na správaní sa vo vete spozorovali u daného markátora nejakú zvláštnosť (*postavenie vo vete*).

Pokračovať budeme priradením typu modality, ktorú daný výraz vyjadruje. Budeme ju posudzovať vždy z troch uhlov pohľadu. Najprv povieme, s ktorým z typov modality, podľa toho o akej rovine sa hovorí (*modalidad enunciativa, oracional, de período*), sa markátor najčastejšie spája (*typ modality*). Potom sa pokúsime určiť, ku ktorému z MV skúmaný výraz inklinuje (*typ modálneho významu*) a nakoniec posúdime vzorku konkordancií z hľadiska orientácie jej modality na samotnú správu alebo na poslucháča (*smerovanie modality*).

Ďalší bod bude pozostávať zo získavania a vyhodnocovania korpusových údajov z CORPESu. Pôvodne sme uvažovali o práci so španielskym jazykovým korpusom CREA. Medzitým sa však naskytla nová možnosť, ktorou je voľba zatiaľ len beta verzie korpusu CORPES XXI. Bližší popis oboch korpusov sa nachádza v kapitole 2.3. Rozhodnutie v prospech korpusu CORPES bolo pomerne jednoznačné. Pri korpuse CREA sme totiž narazili na obmedzené možnosti. Pri väčšine hľadaných výrazov na túto prácu neboli k nahliadnutiu konkordancie (kvôli pričastému výskytu výrazov v korpuse). Síce by sa dal problém riešiť napríklad obmedzením vyhľadávania na určitý časový interval, ale vďaka dostupnosti CORPESu to nebolo nutné. Ani ten ale nie je ideálny. Narazili sme na problém pri zobrazovaní výskytov. Exportovať zo systému bolo možné najviac 1000 výsledkov. Okrem toho v ňom v porovnaní s InterCorpom postrádame zoradenie výsledkov v náhodnom poradí. V priebehu práce sme preto kontaktovali projekt CORPES s cieľom objasniť dôvody týchto obmedzení, prípadne problém vyriešiť. Do uzávierky tejto práce sme ale relevantnú odpoveď nedostali, preto sme sa museli obmedziť len na vyhodnocovanie frekvencií. Využili sme na to možnosť vyhľadávania v subkorpusoch, vďaka ktorým si môžeme všimnúť rozdiely v početnosti jednotlivých výskytov.

V pomerne neskorom štádiu písania práce sme však zistili, že údaje o normalizovanej frekvencii, ktoré CORPES uvádza, sú nepoužiteľné, pretože sa nevzťahujú na veľkosti jednotlivých subkorpusov, ale vždy na veľkosť celého korpusu CORPES. Preto sme sa rozhodli normalizovanú frekvenciu vo všetkých prípadoch prepočítať a budeme ju uvádzať pod názvom KNF (korigovaná normalizovaná frekvencia). Hodnoty, ktoré uvádza CORPES, prikladáme na porovnanie (normalizovaná frekvencia, NF).

Všetky tieto údaje budeme uvádzať pod názvom *frekvencie CORPES* vždy v dvoch tabuľkách. V prvej môžeme pozorovať rozloženie výskytov tohto markátora podľa používania v Španielsku, na americkom kontinente a na Filipínach^{9, 10}

Druhá tabuľka dokumentuje, odkiaľ pochádzajú korpusové texty, v ktorých sa hľadaný výraz (ne)vyskytuje. Budeme pracovať len s tromi subkorpusmi (*libro, prensa, miscelánea*), pretože ďalšie dva subkorpusy (*oral, Internet*) vykazovali vo všetkých prípadoch nulový počet výskytov.¹¹

Keďže každý výraz chceme vyhľadávať len v určitom konkrétnom tvare (a nie jeho obmeny), použijeme vyhľadávanie typu *forma*, a nie *lema*. Pre úplnosť je ešte potrebné vysvetliť už spomínané dva pojmy, s ktorými budeme pracovať, a to *absolútna* a *normalizovaná frekvencia*. Absolútna frekvencia vyjadruje počet výskytov hľadaného výrazu a normalizovaná frekvencia udáva, koľkokrát sa výraz priemerne vyskytuje v jednom milióni slov.

Výsledky vyhľadávania geografických subkorpusov budeme systematicky dokumentovať bez ohľadu na to, či v niektorom zo subkorpusov viedli k nulovému počtu výskytov. Interpretácie takýchto situácií sa zdržíme, keďže predpokladáme, že ich dôvody ležia v jednej z dvoch oblastí: v kompozícii korpusu z hľadiska reprezentatívnosti, alebo je hľadaný fenomén natoľko zriedkavý, že nulový počet výskytov v (sub)korpuse tejto veľkosti je štatisticky normálny.

⁹ Používame bezo zmeny členenie, ktoré ponúkajú dostupné metadáta korpusu CORPES XXI, i keď tieto v niektorých prípadoch (napr. samostatné uvádzanie Filipín pri geografickom členení) pôsobia neobvykle.

¹⁰ Pre percentuálny podiel textov v korpuse CORPES pozri kapitolu 2.3.3.

¹¹ CORPES zatiaľ veľkosť týchto subkorpusov neuvádza. To nás oprávňuje myslieť si, že (keďže sa zatiaľ jedná len o beta verziu) toto rozdelenie subkorpusov je ešte len prípravou pre ďalšie verzie CORPESu.

Pri práci s InterCorpom použijeme celý dostupný španielsko-český subkorpus, nebudeme ho obmedzovať čo sa týka typov textov, smeru prekladu atď. Rozhodli sme sa tak hlavne preto, aby sme získali dostatočne veľký a rozmanitý materiál na analýzu. To znamená, že naše výsledky budú do istej miery ovplyvnené zložením korpusu InterCorp, t.j. hlavne výrazným zastúpením publicistických, politických, právnych textov a beletrie. Tento vplyv rôznych druhov textov využívame v prekladovej časti. Administratívne texty v priemere ustávajú najčastejšie prekladové výrazy, pričom beletristické texty ponúkajú širokú škálu variantných prekladov. Vďaka rôznemu smeru prekladov textov pozorujeme, ako sa modalita prejavuje nielen v preklade zo španielčiny do češtiny (a naopak), ale aj z iných jazykov. Všimli sme si, že často práve v takýchto prípadoch je modalita vyjadrená odlišným spôsobom.

Pod názvom *vyhladávanie v InterCorpe* konkrétne popíšeme výber typu dotazu pre daný markátor. Z technických príčin nebolo možné zvoliť jednotný typ dotazu pre všetky markátory.

Poslednú časť sme nazvali *preklad*. Na základe vyhodnotenia výsledkov dostatočnej vzorky konkordancií z InterCorpu v nej zhrnieme najzaužívanejšie preklady skúmaného markátora.

Ak to bude potrebné, okrem spomínaných bodov popíšeme ešte zvláštnosti konkrétneho markátora, prípadne problém, na ktorý sme pri práci s ním narazili.

Príklady¹² konkrétneho použitia výrazu vo vete uvedieme podľa potreby v ktorejkoľvek zo spomínaných častí.

Na základe povedaného sme ustálili nasledovný katalóg kritérií. Každému z nich by sme mohli priradiť otázku, ktorá zhrňa, čím sa v danej časti prednostne zaoberáme:

1. ZÁKLADNÉ URČENIE

- a. **PREKLADOVÝ SLOVNÍK:** Aký preklad ponúka Veľký španielsko-český slovník (DUBSKÝ 1999) a (DUBSKÝ 1978)?
- b. **VÝKLADOVÝ SLOVNÍK:** Za aký slovný druh považuje daný markátor DRAE (2001)? Aké synonymá uvádza?
- c. **ZADELENIE PODĽA ZAVADILA:** Do akej skupiny daný markátor zatried'ujú Zavadil – Čermák (2010a)?

¹² Všetky číslované príklady sú z analyzovanej vzorky konkordancií z korpusu InterCorp (ČERMÁK – VAVŘÍN 2013).

- d. **ZADELENIE PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO:** Do akej skupiny daný markátor zatried'ujú Portolés – Zorraquino (1999)?
- e. **CHARAKTERISTIKA PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO:** Ako popisujú použitie markátora Portolés – Zorraquino (1999)?

2. EMPIRICKÝ VÝSKUM

- a. **PODIEL RELEVANTNÝCH VÝSKYTOV:** V koľkých percentách pozorovaných výskytov sa skutočne jednalo o markátor?
- b. **POSTAVENIE VO VETE:** Pozorujeme nejakú osobitosť v postavení markátora vo vete?
- c. **TYP MODALITY:** V akej rovine sa prejavuje modalita vyjadrená markátorom?
- d. **TYP MODÁLNEHO VÝZNAMU:** Aký modálny význam nesie markátor?
- e. **SMEROVANIE MODALITY:** Kam je orientovaná modalita vyjadrená markátorom?
- f. **FREKVENCIE CORPES:** Čo pozorujeme na základe frekvencií z CORPESu?
- g. **VYHLADÁVANIE V INTERCORPE:** Aký typ dotazu sme použili?

3. PREKLAD:

Aké prekladové varianty môžeme pozorovať v InterCorpe?

Na otázky v empirickom výskume uvedené v bodoch *a.-e.* budeme odpovedať na základe skúmanej vzorky z korpusu InterCorp¹³. Tento korpus tiež využijeme pri preklade markátorov v tretej časti.

¹³ Vzhľadom na náročnosť analýzy (empirický výskum, body *a.-e.*) sme sa obmedzili na relatívne malý počet konkordancií; v prekladovej časti sme pre každý markátor vyhodnotili minimálne 100 relevantných výskytov.

6 PRAGMATICKE MARKÁTORY VYJADRUJÚCE EPISTEMICKÚ MODALITU

Konverzácia tvorí zvláštnu formu komunikácie, ktorá predznačuje prítomnosť určitých diskurzívnych markátorov. Na základe diskurzívnych funkcií Portolés – Zorraquino (1999) rozdeľujú konverzačné markátory na štyri druhy. Jedným z nich sú aj epistemické markátory. Konverzačné markátory plnia okrem informačnej aj interaktívnu (vyjadruje postoj k poslucháčovi) funkciu. Konverzačné markátory nie sú jednoznačné. Niektoré z nich sú vďaka suprasegmentálnym prostriedkom polyfunkčné (napr. *bueno*), a to, že sa používajú prevažne ústne, nám jednotlivé funkcie pomáha rozlišovať. Niektoré z nich sa môžu ešte zintenzívniť zdvojením (*claro, claro*) a často tvoria aj samostatnú výpoveď.

Markátory vyjadrujúce epistemickú modalitu sa používajú prevažne v deklaratívnych výpovediach, a aj keď sa objavujú v opytovacích či rozkazovacích vetách, v skutočnosti sa takisto jedná o tvrdenia, teda o deklaratívnu výpoveď. Toto tvrdenie odráža, ako sa hovoriaci stavia k samotnej správe. Túto funkciu môžu okrem DM plniť aj tzv. *verbos realizativos* (*percibo yo*), *construcciones verbales copulativas* (*está claro*) a iné. Tie, keďže vyjadrujú určitý stav, môžu byť na rozdiel od DM aj negované. Podľa postavenia epistemických DM vo vete nie je možné jednoznačne určiť, ktorú jej časť zasahujú, pretože to z veľkej časti závisí od použitých suprasegmentálnych prostriedkov. Podľa Portolés – Zorraquino (1999) existujú dva typy epistemických DM, a to tie, ktoré vyjadrujú „evidentnosť“ a tie, ktoré nasmerovávajú interlokútora k pôvodu správy, ktorú vkladajú. My sa v analýze budeme zaoberať prvým typom markátorov, ktorý plní dve základné funkcie. Tým, že markátory evidentnosti dávajú dôraz na samotné tvrdenie, rozvíjajú dôležitú funkciu v konverzačnej interakcii, a to funkciu spúšťania procesu spolupráce medzi účastníkmi rozhovoru – tým, že dávajú najavo súhlas s povedaným, prispievajú k napredovaniu konverzácie správnym smerom.

Niektoré z nich sa môžu spájať s *que* (*desde luego, claro*, atď.), pričom často nadobúdajú hodnotiaci význam. Iné, ako napríklad *en efecto*, sa s *que* spájať nezvyknú, pretože odkazujú na úsek diskurzu, ktorý vysvetľujú.

Portolés – Zorraquino (1999) popisujú tieto markátory v dvoch skupinách: prvú skupinu tvoria *en efecto* a *efectivamente*, druhú skupinu *desde luego, por supuesto, claro, sin duda*

a *naturalmente*. Markátory druhej skupiny sa od seba navzájom odlišujú na základe typu hodnotiaceho komentára, ktorý odrážajú:

- **desde luego**: na základe vlastnej skúsenosti
- **claro**: vytvára spojenie medzi povedaným/kontextom a dedukuje z nich niečo
- **naturalmente**: v súvislosti so skutočnosťami, ktoré nutne súvisia s obsahom diskurzu; je viac prepojené s obsahom ako *claro*, a preto aj viac enfatické
- **por supuesto**: potvrdzuje platnosť výpovede ako niečo nutne implikované
- **sin duda**: nehodnotí časť diskurzu, ktorú ovplyvňuje

Fuentes Rodríguez (1995, apud TORRES 2008) spomína rozdelenie markátorov, v ktorom niektoré nami analyzované markátory (*naturalmente*, *claro*, *por supuesto*, *desde luego*) radí do druhu markátorov „*modales reafirmativos que intensifican la carga expresiva de lo dicho*“.

Každý z výrazov je potrebné korpusovo analyzovať samostatne. Majú rôzny charakter, niektoré môžu byť viacerými slovnými druhmi či vytvárať osobité jazykové konštrukcie. V dôsledku chybnjej tokenizácie, lematizácie a rozlíšenia veľkých a malých písmen bolo v InterCorpe na dosiahnutie analogických výsledkov pre jednotlivé výrazy potrebné použiť odlišné typy vyhľadávania. Konkrétne nastavenie parametrov vyhľadávania uvádzame v tabuľke č.6.

korpus výraz	CORPES (forma)	CORPES (KNF)	InterCorp (základný)	InterCorp (slovný tvar)	InterCorp (fráza)	InterCorp (i. p. m. ¹⁴)
en efecto	5081	32,15		3488		47,78
desde luego	4954	31,34	2600			35,62
por supuesto	10457	66,17	3038 ¹⁵	4158 ¹⁶		98,57
efectivamente	4000	25,31		3047		41,74
sin duda	10132	64,11			4607	63,11

¹⁴ Počet výskytov na milión (vzťahnuté k celému intercorp_es).

¹⁵ Tento typ dotazu nájde len „Por supuesto“.

¹⁶ Tento typ dotazu nájde len „por supuesto“.

claro	39204	248,07		12196		167,06
naturalmente	2771	17,53		2700		36,98

Tabuľka 6

6.1 Desde luego

6.1.1 Základné určenie

PREKLADOVÝ SLOVNÍK. Velký španělsko-český slovník uvádza, že výraz zodpovedá českému *jistě(že), určitě, bezpochyby, zajisté, ovšem*, ale aj zastaranému použitiu *ihned*.

VÝKLADOVÝ SLOVNÍK. DRAE (2001) hovorí, že sa jedná o tzv. *locución adverbial* (príslovkové spojenie). Výraz *desde un luego* uvádzame len pre zaujímavosť. V korpuse InterCorp sa nevyskytuje a zjavne sa nejedná o nami analyzovaný markátor.

luego.

(Del lat. vulg. *loco*, abl. de *locus*).

desde ~.

1. loc. adv. Ciertamente, indudablemente, sin duda alguna.

2. loc. adv. p. us. Inmediatamente, sin tardanza.

desde un ~.

1. loc. conjunt. coloq. *El Salv.* **puesto que** (pues).

ZADELENIE PODĽA ZAVADILA. Zavadil zaraďuje výraz *desde luego* medzi kvalitatívne pragmatické markátory kladné. Do tejto skupiny jeho členenia markátorov patria aj výrazy ako napríklad *sí, claro* alebo *por supuesto*.

ZADELENIE PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Portolés a Zorraquino predstavujú iné členenie, podľa ktorého *desde luego* spadá do skupiny diskurzívnych markátorov zvaných *marcadores conversacionales* (konverzačné markátory). Konkrétne patrí medzi tie z nich, ktoré vyjadrujú epistemickú modalitu (*marcadores de modalidad epistémica*).

CHARAKTERITIKA PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Výraz *desde luego* charakterizujú ako markátor epistemickej modality, ktorý vyjadruje evidentnosť. Uvádzajú, že má časovo-deiktický pôvod, a ten by mohol vysvetliť oblasť osobného vnímania emitenta, ktorá je pomerne zreteľne viditeľná v nasledujúcich charakteristikách použitia.

Upozorňujú na päť výrazných použití:

1. Reakciou *desde luego* v konverzácii hovoriaci potvrdzuje, že súhlasí s druhým účastníkom konverzácie, na ktorého výrok reaguje. Zároveň je v jeho odpovedi časť osobnej životnej skúsenosti. Na základe nej potvrdzuje slová druhého hovoriaceho. (Považuje jeho slová za niečo, čím si v živote prešiel, a preto s ním súhlasí.)
2. V druhom prípade sa často jedná o situáciu, keď sa jeden z účastníkov rozhovoru stavia do pozície toho druhého a na základe toho mu dáva za pravdu. Súhlasí s ním prostredníctvom tohto markátora, pretože sa vcítil do jeho situácie (a tak ju môže takisto ako v prvom prípade považovať za vlastnú životnú skúsenosť).
3. Keďže *desde luego* je úzko prepojené so subjektom (danou osobou), ďalšie z jeho použití je zvýraznenie konania hovoriaceho a odlišenia sa od ostatných.
4. Ďalší z významov *desde luego* je spojený s rozhodnutím. Preto ho často nájdeme napríklad v blízkosti futura indikatívu.
5. Posledný uvádzaný význam vyjadruje súhlas aj napriek prípadným prekážkam. Vopred potvrdí názor potenciálneho interlokútora, aby sa predišlo predvídateľnej námietke.

6.1.2 Empirický výskum

PODIEL RELEVANTNÝCH VÝSKYTOV. Na našej náhodne vybranej vzorke konkordancií sa všetky výskyty výrazu *desde luego* správali vo vete ako pragmatický markátor. Zrejme to bude podmienené tým, že jeho pôvodný časový význam sa už prakticky (až na výnimky) nepoužíva (cf. PORTOLÉS – ZORRAQUINO 1999).

POSTAVENIE VO VETE. K postaveniu *desde luego* vo vete môžeme povedať, že v prevažnej väčšine prípadov sa objavovalo z oboch strán oddelené čiarkami. Časté bolo takisto ohraničenie čiarkou len z jednej strany, ale objavilo sa pomerne veľa výskytov aj bez čiarok. Môže stáť ako na začiatku, tak v strede a aj na konci vety.

TYP MODALITY. Skutočne sa jednalo o prípady, v ktorých bola modalita vyjadrená na úrovni výpovede, takže sa podľa tohto triedenia modality jednalo o typ *modalidad enunciativa*. Len v jedinom prípade sme narazili na výraznú odlišnosť, kedy môžeme predpokladať, že by ho Zavadil a Čermák zaradili podľa svojho delenia do *modalidad de*

período (na úrovni súvetí). Na príklade č.1 môžeme pozorovať, že španielskemu *desde luego* v preklade zodpovedajú až dve slová, a to *bezpochyby* a *ovšem*.

Esas historias apenas serían algo más que graciosas – cosa que son, **desde luego**, si no fueran tan perjudiciales para Italia y reveladoras de la inmóvil política de este país.

Tyto historicky by se daly pokládat za vtipné, což samy o sobě **bezpochyby** jsou, kdyby **ovšem** tolik nepoškozovaly Itálii a neprozrazovaly tolik o zkostnatělé politice země.

Príklad č. 1

Desde luego v tomto kontexte tak trochu dramaticky avizuje prichádzajúci rozpor, ktorého náznak môžeme nájsť v českom preklade *ovšem*.

Modalita na úrovni súvetí sa tak týka jednoznačne českého prekladu. Otázkou však ostáva, či by rodený Španiel cítil tento prípad rovnako ako český prekladateľ, a teda či by podľa neho *desde luego* skutočne ovplyvňovalo obe vety.

TYP MODÁLNEHO VÝZNAMU. Trochu menej jednoznačne sa *desde luego* správalo, čo sa týka priradenia typu modálneho významu. Prevládala MV reálny (85,8 %), ale v 14,2 % výskytov sme mali tendenciu priradiť mu skôr MV hodnotiaci. Musíme priznať, že MV-y sa navzájom prelínajú, a že voľba vôbec nebola jednoznačná.

SMEROVANIE MODALITY. Podobne nejednoznačné sa javilo aj zatriedenie modality k *modalidad de la enunciación* resp. *modalidad del enunciado*. V 78,6 % prípadov prevládala modalita smerujúca k samotnej výpovedi (*modalidad del enunciado*), ale vo zvyšných 21,4 % sme ju považovali skôr za apelujúcu na poslucháča, teda za *modalidad de la enunciación*.

FREKVENCIE CORPES.

	AF	NF	KNF
América	1996	12,63	20,00
España	2943	18,62	51,23
Filipinas	0	0	0

spolu: 4939 výskytov

Tabuľka 7

	AF	NF	KNF
libro	3036	19,21	48,07
miscelánea	3	0,01	11,16
prensa	1915	12,11	20,24

spolu: 4954 výskytov

Tabuľka 8

Viac ako dvakrát častejšie použitie *desde luego* môžeme sledovať v španielskych ako v amerických textoch. Podľa získaných výsledkov sa *desde luego* používa výrazne častejšie v knižných publikáciách ako v tlači.

VYHLADÁVANIE V INTERCORPE. Pre vyhľadávanie výrazu *desde luego* v InterCorpe sme použili typ dotazu základný. Pri iných hľadaných výrazoch sme sa snažili tomuto typu dotazu síce vyhnúť kvôli schopnosti vyhľadania aj iných tvarov ako bol zadaný výraz (napr. plurál), ale v prípade *desde luego* táto vlastnosť nebola problematická. Iná voľba neprichádzala do úvahy, pretože pri zadaní dotazu slovný tvar neboli nájdené žiadne výskyty, a pri hľadaní prostredníctvom typu dotazu fráza korpus automaticky rešpektoval veľké a malé písmená (a tak bolo možné nadobudnúť požadované výsledky jedine samostatným zadaním vyhľadávania pre oba prípady).

6.1.3 Preklad

preklad	počet výskytov
<i>samozrejme</i>	40,7 %
<i>nepreložené</i>	6,9 %
<i>rozhodne</i>	6,2 %
<i>pochopiteľne</i>	4,8 %
<i>jistě</i>	4,8 %
iný preklad/syntax	4,8 %
<i>určite</i>	4,1 %
<i>bezpochyby</i>	2,1 %
<i>ovšem</i>	2,1 %
<i>zcela jistě</i>	2,1 %

preklady zastúpené dvoma výskytmi (<i>zajisté, vôbec, skutočne, jistěže</i>)	5,5 %
23 ojedinelých prekladov (<i>je samozřejmé, v každém případě, v žádném případě, proto, pak, ano, určitě; nikdy, zaručeně, zdaleka, rozumí se, stejně, ovšemže, vskutku, samozřejmé, ani, zdôraznenie hovoriacej osoby, však nepochybně, je přirozeně nutné, přesně, v podstatě ano, tedy, zdaleka ne, ano</i>)	15,9 %

Tabuľka 9

Pri sledovaní prekladu španielskeho *desde luego* do češtiny môžeme vyhlásiť, že výrazne najčastejšie sa vyskytoval preklad *samozřejmě*. Objavili sa aj iné varianty prekladu spojené so *samozřejmě*, a to napríklad *samozřejmě že, je samozřejmé*. Po tomto prevažujúcom preklade na druhom mieste v percentuálnom rozložení nasledujú prípady, kedy sme pre *desde luego* nenašli žiadny prekladový ekvivalent manifestovaný lexikálnymi prostriedkami. Pomerne hojne boli zastúpené aj iné preklady tohto markátora, ktoré boli percentuálne viac-menej vyrovnané. Boli to *rozhodně, pochopitelně, jistě, určite* a špeciálna skupina, kde bol preklad vyjadrený natoľko odlišne, že nebolo možné určiť, ktoré slovo alebo skupina slov (prípadne iné prostriedky) priamo zodpovedá výrazu *desde luego*. Zriedkavejšie boli zastúpené preklady ako *bezpochyby, ovšem* a *zcela jistě*. Do predposlednej skupiny sme spoločne zaradili 4 slová (*zajisté, vôbec, skutočne* a *jistěže*), ktorými sa vyjadroval preklad naozaj zriedkavo. Posledná skupina zahŕňa rôznorodé preklady, ktoré sa ale v skúmanej vzorke konkordancií objavovali len ojedinele. Z nich môžeme poukázať napríklad na *ano, určité; přesně; zaručene; vskutku*. Našli sa aj varianty častejších prekladov ako v prípade *ovšemže*. V tejto skupine sme si všimli aj dvojice zodpovedajúce kladnému a zápornému variantu – *v každém prípade, v žádném prípade; v podstatě ano, zdaleka ne*. Výrazne nás zaujal jeden prípad (pozri príklad č.2), kedy bol preklad *desde luego* vyjadrený explicitným zdôraznením danej osoby. Zreteľne sa tak dal pozorovať jeho charakter úzko spojený so subjektom, ktorý sme popisovali vyššie.

No se debe considerar a los funcionarios de enlace de inmigración como meros "facilitadores de deportaciones" - **desde luego** no me gustaría que se les considerase así- su labor es controlar de cerca la situación de los derechos humanos en los países de acogida y sobre todo la protección que se ofrece a los solicitantes de asilo y repatriados.

Styčné úředníky pro přistěhovalectví bychom neměli vnímat jen jako „zprostředkovatele deportací“ - **já sama** bych si nepřála, aby tak byli vnímáni - měli by pozorně sledovat situaci lidských práv v hostitelských zemích, především ochranu poskytovanou žadatelům o azyl a navrátilcům.

Příklad č. 2

6.2 En efecto

6.2.1 Základné určenie

PREKLADOVÝ SLOVNÍK. Ako prekladové ekvivalenty k tomuto výrazu slovník uvádza tri slová, a to *skutečně, opravdu a vsutku*.

VÝKLADOVÝ SLOVNÍK. V prípade *en efecto* sa jedná o *locución adverbial* (príslovkové spojenie). DRAE (2001) ho dokonca vysvetľuje pomocou druhého analyzovaného markátora *efectivamente*.

efecto.

(Del lat. *effectus*).

en ~.

1. loc. adv. Efectivamente, en realidad, de verdad.

ZADELENIE PODĽA ZAVADILA. Podľa tohto zdroja Zavadil markátor *en efecto* nezaraduje do žiadnej zo skupín. Mohli by sme však na základe blízkeho vzťahu s markátorom *efectivamente* predpokladať, že by ho Zavadil takisto zaradil medzi modálne PM vyjadrujúce MV reálny.

ZADELENIE PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Výraz *en efecto* spadá podľa tejto typológie do skupiny konverzačných markátorov (*marcadores conversacionales*) vyjadrujúcich epistemickú modalitu (*de modalidad epistémica*) a evidentnosť (*evidencia*).

CHARAKTERISTIKA PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. *En efecto* v texte môže odkazovať dvoma smermi. Za seba a pred seba. V prvom prípade poukazuje na predchádzajúcu časť diskurzu (alebo na všeobecné poznatky) tým, že zvyrazňuje evidentnosť, t. j., že je zrejmé, že to, čo bolo povedané, je pravdivé. Zároveň uvádza to, čo bude nasledovať, a takisto potvrdzuje, ale aj rozširuje alebo vysvetľuje to, čo bolo už vyjadrené v predchádzajúcej časti diskurzu. Tieto dve formulácie sú významovo prakticky zhodné.

En efecto sa nepoužíva len v konverzácii, ale veľmi často aj v súvislom písanom texte. Tam slúži na uvedenie úseku diskurzu, ktorý vyjadruje to, čo už bolo povedané v predchádzajúcej časti, a zároveň to aj rozvíja. Z markátora tu vieme takisto vyvodit', že slová nasledujúce po ňom potvrdzujú význam tých, ktoré stoja pred ním.

6.2.2 Empirický výskum

PODIEL RELEVANTNÝCH VÝSKYTOV. *En efecto* sa v skúmanej korpusovej vzorke konkordancií správalo úplne jednoznačne ako markátor (100 %).

POSTAVENIE VO VETE. *En efecto* je pomerne frekventované na začiatku a v strede vety. Často je oddelené čiarkami, prípadne sa v jeho blízkosti nachádza „y“. Vyskytuje sa aj samostatne stojace, tieto prípady však už nie sú tak hojné.

TYP MODALITY. V 80 % prípadov išlo o vyjadrenie modality na úrovni výpovede (*modalidad de enunciado*), vo zvyšných 20 % sme ale pri tomto markátore uvažovali aj o modalite na úrovni súvetí (*modalidad de período*). Keďže *en efecto* je jeden z PM, ktoré v korpuse často neboli preložené, bolo pomerne obtiažne určiť, na ktorú časť resp. na ktoré časti vety markátor odkazuje.

TYP MODÁLNEHO VÝZNAMU. V prípade *en efecto* sa v skúmanej vzorke konkordancií jednalo výlučne o reálny MV.

SMEROVANIE MODALITY. Priradenie orientácie modality ku správe (*modalidad del enunciado*) alebo k poslucháčovi (*modalidad de la enunciación*) sa do pomerne veľkej miery navzájom prekrývalo. V 70 % prípadov sme sa priklonili k orientácii ku správe a vo zvyšných 30 % k poslucháčovi.

FREKVENCIE CORPES.

	AF	NF	KNF
América	3083	19,50	30,90
España	1980	12,52	34,47
Filipinas	0	0	0

spolu: 5063 výskytov

Tabuľka 10

	AF	NF	KNF
libro	3021	19,11	30,28
miscelánea	4	0,02	14,88
prensa	2056	13,01	21,73

spolu: 5081 výskytov

Tabuľka 11

Na základe počtu výskytov v korpuse markátor *en efecto* nevykazuje žiadne zvláštnosti v použití. Oproti subkorpusedom *prensa* a *miscelánea* prevažuje o niečo viac v knižných publikáciách. V tomto korpuse sa vyskytuje o trochu viac v textoch zo Španielska.

VYHLADÁVANIE V INTERCORPE. *En efecto* sme vyhľadávali pod typom dotazu slovný tvar.¹⁷

6.2.3 Preklad

preklad	počet výskytov
nepreložené	28 %
<i>skutečně</i>	15 %
<i>opравду</i>	13 %
<i>вskутku</i>	8 %
<i>totiž</i>	5 %
<i>ostatně</i>	3 %
preklady zastúpené dvoma výskytmi (<i>doopravdy, dokonce, samozřejmě, však, ovšem</i>)	10 %
18 ojedinelých výskytov (<i>právě, vlastně; ano, jistě; ano, ve skutečnosti, naopak, vždyť, tedy, ba v prvé rade, a opravdu, nakonec/také, totiž skutečně, fakticky totiž, ba, sám, v podstatě, významným</i>)	18 %

Tabuľka 12

¹⁷ Prostredníctvom typu dotazu fráza nebolo možné nájsť žiadne výskytov a základný typ dotazu vyhľadal len štyri výskytov v pluráli.

Markátor *en efecto* sa v analyzovaných konkordanciách objavoval až v 28 % nepreložený. To sa ale vzhľadom na jeho charakter dalo predpokladať. Na niektorých takýchto príkladoch pozorujeme, že na explicitné vyjadrenie epistemickej modality prekladovým slovom by sa dalo do vety doplniť napríklad slovo *skutečně*:

En efecto, el margen de maniobra de Merkel se reducirá.

Její manévrovací prostor se (**skutečně**) zúží.

Příklad č. 3

Práve *skutečně* bolo najčastejším prekladom markátora *en efecto*. Na treťom mieste v početnosti sa vyskytovalo *opravdu*. Ich varianty *a opravdu, ve skutečnosti a totiž skutečně* sa vyskytli len v ojedinelých prípadoch.

Prekvapilo nás, že preklad markátora *en efecto* ako české *ano* sa vo všetkých skúmaných konkordanciách objavil len raz. Takisto sa v malom zastúpení objavil preklad *samozřejmě*, ktorý prevláda u väčšiny ostatných markátorov.

6.3 Por supuesto

6.3.1 Základné určenie

PREKLADOVÝ SLOVNÍK. Na základe informácií zo slovníka sa dá do češtiny tento výraz preložiť ako *ovšem, samozřejmě a přirozeně*.

VÝKLADOVÝ SLOVNÍK. Pre *locución adverbial* (príslovkové spojenie) *por supuesto* výkladový slovník ponúka len jeden vysvetľujúci výraz, a to *ciertamente*.

supuesto.

(Del part. irreg. de *suponer*; lat. *suppositus*).

por ~.

1. loc. adv. **ciertamente.**

ZADELENIE PODĽA ZAVADILA. Tento markátor Zavadil zatrieduje medzi kvalitatívne PM kladné.

ZADELENIE PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. *Por supuesto* je podľa tejto klasifikácie zaradené do skupiny diskurzívnych markátorov s názvom *marcadores conversacionales*, do podskupiny DM vyjadrujúcej epistemicnú modalitu (*marcadores de modalidad epistémica*) a v rámci nej evidentnosť (*evidencia*).

CHARAKTERISTIKA PODĚA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Odkazuje na predošlú časť diskurzu, zdôrazňuje a potvrdzuje ju. U *por supuesto* je možné použiť aj príponu *-ísimo* (*por supuestísimo*), ktorá odráža zintenzívnenie rovnako, ako ho odráža aj zopakovanie markátora.

Tento markátor tiež veľmi často nadobúda koncesívny význam. Slúži tak na vyjadrenie súhlasu vopred a vďaka tejto vlastnosti sa emitent vyhýba predvídateľným námietkám.

Okem toho môže použitie markátora zdôrazňovať vybraný element zo série údajov, osôb, okolností atď., a tým mu dodávať v komunikácii relevantnosť.

To, čo je stále prítomné, je diskurzívna funkcia predvídať možnú námietku či zásah receptora.

Ďalší význam, na ktorý Portolés – Zorraquino (1999) upozorňujú, je zosilnené tvrdenie, ktoré sa odráža v odpovedi na absolútne otázky. Markátor zdôrazňuje *áno* alebo *nie* z odpovede, a tým ho povyšuje na jedinú možnú alternatívu. Hovoriaci chce zdôrazniť, že poslucháč nemôže predpokladať inú odpoveď, ako emitent nakoniec vysloví. Možné alternatívy môžu byť explicitne zopakované aj v odpovedi.

Por supuesto (na rozdiel od napr. *desde luego*, ktoré mieri na hovoriaceho a vyjadruje hodnotiaci súhlas) je orientované na oboch, resp. všetkých účastníkov rozhovoru. *Desde luego* hodnotí na základe skúsenosti hovoriaceho, a *por supuesto* sa naopak orientuje na to, čo hovoriaci a imaginárny poslucháč predpokladajú.

6.3.2 Empirický výskum

PODIEL RELEVANTNÝCH VÝSKYTŮV. V prípade analýzy *por supuesto* sa až v 98 % skutočne jednalo o markátor. Zvyšné 2 % tvorila jeho väzba so slovesom *dar*.

POSTAVENIE VO VETE. *Por supuesto* sa veľmi často objavovalo na začiatku aj v strede vety, takisto ako samostatne stojace. Oproti týmto postaveniam vo vete už bolo menej časté jeho umiestnenie na konci vety:

El éxito, el cambio y el crecimiento, **por supuesto**.

Samozřejmě úspěch, změna a růst.

Príklad č. 4

TYP MODALITY. Vo všetkých prípadoch sa jednalo o modalitu na úrovni výpovede (*modalidad enunciativa*).

TYP MODÁLNEHO VÝZNAMU. Takmer každé použitie *por supuesto* vyjadrovalo MV reálny. Len v jednom prípade sme sa prikláňali k tomu, považovať ho za MV hodnotiaci.

SMEROVANIE MODALITY. V 90 % prípadov modalita smerovala k samotnej správe a len v 10 % bola orientovaná na poslucháča.

FREKVENCIE CORPES.

	AF	NF	KNF
América	6417	40,60	64,32
España	4001	25,31	69,66
Filipinas	1	0	19,09

spolu: 10419 výskytov

Tabuľka 13

	AF	NF	KNF
libro	5857	37,06	92,74
miscelánea	6	0,03	22,33
prensa	4594	29,07	48,56

spolu: 10457 výskytov

Tabuľka 14

Por supuesto má v porovnaní s ostatnými markátormi (okrem *claro*) najvyššie hodnoty normalizovanej frekvencie u španielskych a amerických textov. Hodnoty jeho KNF sú vyrovnané, aj keď o niečo vyššie u španielskych textov. U knižných textov je spomedzi markátorov (okrem *claro*) najvyššia KNF práve u *por supuesto*.

VYHLADÁVANIE V INTERCORPE. Markátor *por supuesto* bol na vyhľadanie v korpuse mierne problematický. Pod zadaním typu dotazu fráza sme neobdržali žiadne výsledky. Na získanie reprezentatívnej vzorky z korpusu sme museli použiť kombináciu dvoch rôznych typov dotazov, a to základný typ dotazu a slovný tvar, pričom sme vo výslednej vzorke zachovali pomer ich zastúpení v korpuse InterCorp.

Základný typ dotazu vyhľadával len „*Por supuesto*“ s veľkým písmenom a slovný tvar len „*por supuesto*“ s malým písmenom.¹⁸

6.3.3 Preklad

preklad	počet výskytov
<i>samozrejme</i>	61 %
<i>samozrejme, že</i>	7 %
<i>ovšem</i>	7 %
<i>pochopitelně</i>	5 %
nepreložené	3 %
<i>iný preklad</i>	3 %
<i>však</i>	2 %
12 ojedinelých prekladov (<i>nepochybně ano, je logické, skutečně, jistě, to jistě, to se ví, přirozeně, beztak, to je samozřejmě, bezpochyby, vlastně, stejně tak</i>)	12 %

Tabuľka 15

Úplne jednoznačne prevažoval preklad *por supuesto* slovom *samozrejme*. Naopak nepreložené bolo len v 3 % prípadov. Pri sledovaní prekladu *por supuesto* sme nenarazili na toľko rôznych variantov ako v ostatných prípadoch. Časté boli okrem *samozrejme* ešte preklady *ovšem* a *pochopitelně*. Ostatné preklady boli zastúpené len okrajovo. Prekvapilo nás, že sa preklad *skutečně* objavil v skúmanej vzorke len v jednom prípade, pretože u ostatných markátorov bolo práve toto slovo často prevládajúcim prekladom.

¹⁸ Podobne nevyspytateľne sa správali aj (takisto dvojslovné) výrazy *en efecto* a *sin duda*. Keďže sme si to nevedeli vysvetliť, kontaktovali sme projekt InterCorp. Na vysvetlenie nám ochotne zaslali zoznam viacslovných spojení pre španielčinu, implementovaný vo vyhľadávacom prostredí InterCorp, ktorý vysvetľuje ich odlišné správanie sa pri vyhľadávaní ako dôsledok tokenizácie. Na základe toho sme videli, že medzi dvojslovné výrazy je v korpuse zaradené *por supuesto* s malým písmenom a *en efecto* aj *En efecto*. Výraz *sin duda* takto označený nie je.

6.4 Efectivamente

6.4.1 Základné určenie

PREKLADOVÝ SLOVNÍK. Výraz *efectivamente* sa vo vybranom českom prekladovom slovníku nenachádzal. Slovenský slovník (ŠKULTÉTY – ŠULHAN 1988) však tento výraz obsahuje a prekladá ho slovami *fakticky* a *skutočne*. Dovoľujeme si tvrdiť, že tieto slovenské preklady zodpovedajú aj svojim českým náprotivkom.

VÝKLADOVÝ SLOVNÍK. V prípade *efectivamente* sa jedná o *adverbio de modo* (spôsobová príslovka):

efectivamente.

1. adv. m. Real y verdaderamente.

ZADELENIE PODĽA ZAVADILA. Podľa tohto zatriedenia patrí *efectivamente* do skupiny modálnych PM vyjadrujúcich MV reálny.

ZADELENIE PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Tento markátor je zaradený medzi konverzačné markátory (*marcadores conversacionales*), konkrétne medzi tie, ktoré vyjadrujú epistemickú modalitu (*modalidad epistémica*) a evidentnosť (*evidencia*).

CHARAKTERISTIKA PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Markátor *efectivamente* Portolés – Zorraquino (1999) popisujú v porovnaní s markátorom *en efecto*. Ich význam aj funkcia sú porovnateľné, ale *efectivamente* je viac hovorové. Rozhodnutie, či použiť jedno alebo druhé, závisí hlavne od idiolektálnych faktorov, ale môže byť podmienené aj dialektom. Príslovka *efectivamente* prechádza procesom straty svojho doslovného významu. V tomto význame, t. j. vo funkcii markátora nie je zameniteľná s výrazom *con efectividad*.

6.4.2 Empirický výskum

PODIEL RELEVANTNÝCH VÝSKYTOV. U *efectivamente* síce prevládalo v korpuse jeho použitie ako markátor (67 %), ale pomerne často sa objavovalo aj *efectivamente* zameniteľné s výrazom *con efectividad* (33 %), ktoré vo vete funkciu markátora neplnilo.

POSTAVENIE VO VETE. Môže sa objavovať na všetkých pozíciách vo vete, teda aj na začiatku, aj v strede, aj na konci vety.

Ako príklad samostatne stojaceho *efectivamente* uvádzame:

-**Efectivamente** -repuso el señor Weasley.

„**Přesně tak,**“ přisvědčil pan Weasley.

Príklad č. 5

TYP MODALITY. Vo všetkých prípadoch sme zaradili použitie *efectivamente* do modality vyjadrenej v rovine výpovede (*modalidad enunciativa*).

TYP MODÁLNEHO VÝZNAMU. Prevládal MV reálny (až v 80 %), ale zvyšným 20 % by sme skôr priradili (aj na základe prekladu) MV hodnotiaci.

SMEROVANIE MODALITY. Modalita v prevažnej väčšine prípadov smerovala k samotnej správe (90 %; *modalidad del enunciado*), len v 10 % bola orientovaná na poslucháča (*modalidad de la enunciación*).

FREKVENCIE CORPES.

	AF	NF	KNF
América	2479	15,68	24,85
España	1499	9,48	26,09
Filipinas	1	0	19,09

spolu: 3979 výskytov

Tabuľka 16

	AF	NF	KNF
libro	1987	12,57	31,46
miscelánea	6	0,03	22,33
prensa	2007	12,69	21,21

spolu: 4000 výskytov

Tabuľka 17

Efectivamente je v subkorpusoch „América“ a „España“ veľmi stabilné. Rozdiely medzi ich KNF sú zanedbateľné. O niečo menej je zastúpené vo filipínskych textoch, avšak tieto hodnoty sa od seba veľmi nevzdľahujú. Najviac sa *efectivamente* používa v knižných publikáciách, ale aj z perspektívy podľa druhu textu (*libro*, *miscelánea*, *prensa*) môžeme hovoriť o jeho vyrovnanom použití.

VYHLADÁVANIE V INTERCORPE. Pre *efectivamente* sme v InterCorpe použili typ dotazu slovný tvar.

6.4.3 Preklad

preklad	počet výskytov
<i>skutečně</i>	49 %
nepreložené	22 %
<i>opравdu</i>	7 %
<i>fakticky</i>	3 %
<i>totiž</i>	3 %
<i>ve skutečnosti</i>	3 %
preklady zastúpené dvoma výskytmi (<i>skutečné, v podstatě, vlastně</i>)	6 %
7 ojedinelých výskytov (<i>tedy, jistě, ano, však, celá veta, je tedy skutečností, přesně tak</i>)	7%

Tabuľka 18

Až 49 % prekladov tvorilo slovo *skutečně*. Približne o polovicu menej časté bolo nepreloženie markátora *efectivamente*. Okrem slova *skutečně* sa vo viacerých prípadoch opakovalo len slovo *opравdu*, a to len v 7 % výskytov. Výrazy *fakticky*, *totiž* a *ve skutečnosti* sa objavili len v 3 % zastúpení a ostatné preklady len ojedinele.

V nasledovnom príklade sledujeme typický preklad a použitie markátora *efectivamente* vo vete. Tento príklad je vhodný aj na porovnanie španielskej a českej vety zo syntaktického hľadiska:

Por lo tanto, nosotros creemos que esta filosofía no va en el sentido de la Europa que nuestro Grupo quiere construir: una Europa que, **efectivamente**, sí tenga capacidad para intervenir en lo que fundamentalmente nos afecta, que es esta recesión económica y unas cifras de desempleo no conocidas desde los años 30.

Myslíme si proto, že tato filozofie nekráčí ve stopách ducha oné Evropy, ktorou chce naše skupina budovat, totiž Evropy, která je **skutečně** schopna zasahovat v záležitostech, jež se nás podstatně týkají, jako například současný hospodářský

pokles a míra nezaměstnanosti, která se v současné době vyšplhala nejvýše od třicátých let dvacátého století.

Příklad č. 6

6.5 Naturalmente

6.5.1 Základné určenie

PREKLADOVÝ SLOVNÍK. Pri tomto markátore sme takisto ako v prípade výrazu *efectivamente* narazili na problém s prekladom. Keďže sa v českom slovníku nenachádzal, vyhľadali sme ho v slovenskom prekladovom slovníku (ŠKULTÉTY a ŠULHAN 1988), kde je preložený výrazmi *pochopiteľne, samozrejme, pravda a pravdaže*.

VÝKLADOVÝ SLOVNÍK. Výraz *naturalmente* španielsky výkladový slovník uvádza ako *adverbio de modo* (spôsobová príslovka) a vysvetľuje ho nasledovne:

naturalmente.

1. adv. m. Sin duda, consecuentemente.
2. adv. m. Por naturaleza.
3. adv. m. Con naturalidad. Hablar naturalmente.
4. adv. m. De conformidad con las leyes de la naturaleza.

ZADELENIE PODĽA ZAVADILA. Tento markátor Zavadil vo svojej klasifikácii nespomína. Sledujeme, že vybrané markátory epistemickej modality Zavadil zatrieduje do dvoch (z piatich hlavných) skupín, a to medzi PM modálne (vyjadrujúce MV reálny) alebo medzi PM kvalitatívne (kladné). Vzhľadom na najčastejšie použitia *naturalmente* (pozri nižšie „charakteristika podľa Portolés – Zorraquino“) by sme sa priklonili skôr ku druhému variantu, teda ku skupine kvalitatívnych kladných PM.

ZADELENIE PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. *Naturalmente* je markátor spojený s evidentnosťou (*evidencia*), vyjadruje epistemickú modalitu (*modalidad epistémica*) a patrí do skupiny konverzačných markátorov (*marcadores conversacionales*).

CHARAKTERISTIKA PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Markátor a príslovka *naturalmente* sú homonymá. Markátor ale v porovnaní s príslovkou stráca svoj doslovný význam, teda ho nemôžeme parafrázovať výrazmi *con naturalidad* alebo *por naturaleza*. Markátor *naturalmente* sa používa na vyjadrenie a zároveň zvýraznenie nepochybného súhlasu. Portolés – Zorraquino (1999) hovoria o jeho troch hlavných použitíach:

1. Jedno z najbežnejších použití je vkladanie odpovede na absolútnu otázku. Odpoveď je jednoznačná, t. j. predvídateľná. Ten, kto odpovedá, nastoľuje prostredníctvom *naturalmente* spojenie medzi niektorým z prvkov objavujúcich sa v otázke a samotným súhlasom, ktorý otázka vyžaduje.
2. Okrem odpovedí na otázky sa tiež používa na potvrdenie určitého fragmentu diskurzu, čím ho zároveň zdôrazňuje prostredníctvom vyvorenia istého (logického) spojenia. Kontext alebo zdieľané informácie v konverzácii si emitent prepojí s tým, čo predchádzalo výrazu *naturalmente* a vyvodí z toho určitý nutný dôsledok.
3. *Naturalmente* sa tiež často používa na vyhnutie sa prípadnej námietke alebo zasiahnutiu poslucháča: hovoriaci vopred potvrdzuje poslucháčove slová. Tento koncesívny, prípustkový význam sa vytvára špeciálne vtedy, keď je markátorom zasiahnutý člen diskurzu kontraargumentatívne orientovaný voči tomu, ktorý mu predchádza.

6.5.2 Empirický výskum

PODIEL RELEVANTNÝCH VÝSKYTOV. Výraz *naturalmente* sa v prevažnej väčšine prípadov správal v korpuse ako markátor (91,1 %). Vo zvyšných 8,9 % epistemickú modalitu nevyjadroval a dal by sa parafrázovať už spomenutými výrazmi *con naturalidad* a *por naturaleza*.

POSTAVENIE VO VETE. K postaveniu *naturalmente* vo vete môžeme povedať, že najčastejšie stojí na začiatku alebo v strede vety, menej často už samostatne.

TYP MODALITY. Vo všetkých prípadoch išlo o modalitu v rovine výpovede (*modalidad enunciativa*).

TYP MODÁLNEHO VÝZNAMU. V 90 % prípadov malo *naturalmente* MV reálny, v 10 % by sme mu však radšej priradili hodnotiaci MV.

SMEROVANIE MODALITY. Prevažovala modalita orientovaná k správe (70 %), ale až v 30 % sa jednalo o s modalitu orientovanú priamo na poslucháča.

FREKVENCIE CORPES

	AF	NF	KNF
América	1493	9,44	14,96

España	1268	9,02	22,07
Filipinas	6	0,03	114, 58

spolu: 2767 výskytov

Tabuľka 19

	AF	NF	KNF
libro	1637	10,35	25,92
miscelánea	3	0,01	11,16
prensa	1131	7,15	11,95

spolu: 2771 výskytov

Tabuľka 20

Zaujímavosťou je, že pri *naturalmente* sa dokonca stretávame so šiestimi výskytmi v subkorpuse filipínskych textov, čo tvorí hneď po *claro* najvyššiu KNF. Tento údaj prevyšuje KNF aj u španielskych aj u amerických textov, avšak pre príliš nízku absolútnu frekvenciu nemožno tento indikátor považovať za dostatočne spoľahlivý. Výrazne častejšie použitie *naturalmente* vidíme v knižných publikáciách v porovnaní s tlačou a inými textami.

VYHLADÁVANIE V INTERCORPE. Pre vyhľadávanie v InterCorpe sme pre výraz *naturalmente* použili typ dotazu slovný tvar.

6.5.3 Preklad

preklad	počet výskytov
<i>samozrejme</i>	51,98 %
<i>přirozeně</i>	14,7 %
nepreložené	9,8 %
<i>pochopitelně</i>	8,8 %
<i>ovšem</i>	5,9 %
<i>jistě</i>	1,96 %
7 ojedinelých výskytov (<i>to se rozumí, to' se ví, ovšemže, evidentně, přičemž, jistěže, jak jinak</i>)	6,86 %

Tabuľka 21

Markátor *naturalmente* neponúka mnoho prekladových variantov. Jeho najčastejší preklad je slovo *samozrejme* s nadpolovičným percentuálnym zastúpením. Pomenej sú zastúpené preklady *přirozeně* (14,7 %), *pochopitelně* (8,8 %) a *ovšem* (5,9 %). *Naturalmente* sa až v 9,8 % objavilo v korpuse nepreložené. Ostatné preklady sa v korpuse objavovali len ojedinele (*jistě, jistěže, ovšemže*, atď.). Oproti ostatným skúmaným markátorom je aj počet ojedinelých výskytov veľmi nízky. (Pre lepšie viditeľný kontrast nám môže napríklad slúžiť markátor *claro* s 27 rôznymi prekladovými ekvivalentmi s ojedinelým výskytom.)

6.6 Sin duda

6.6.1 Základné určenie

PREKLADOVÝ SLOVNÍK. Podľa prekladového slovníka sa dá španielsky markátor *sin duda* vyjadriť českými výrazmi *bezpochyby, jistě* a *zajisté*.

VÝKLADOVÝ SLOVNÍK. V prípade výrazu *sin duda* sa jedná o *locución adverbial* (príslovkové spojenie).

duda.

(De *dudar*).

sin ~.

1. loc. adv. Indudablemente, con toda seguridad.

ZADELENIE PODĽA ZAVADILA. Na základe tejto klasifikácie zaradujeme *sin duda* medzi modálne PM vyjadrujúce reálny MV.

ZADELENIE PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Tento markátor spadá do skupiny diskurzívnych markátorov nazývaných *marcadores conversacionales* (konverzačné markátory). Konkrétne medzi DM, ktoré vyjadrujú epistemickú modalitu (*marcadores de modalidad epistémica*) a v rámci nej evidentnosť (*evidencia*).

CHARAKTERISTIKA PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Konštrukcia *sin duda* je blízka všetkým spomínaným markátorom (aj svojím významom aj pragmatickou funkciou, ktorú plní). Skladá sa z výrazu v procese gramatikalizácie. Ponúka rôzne varianty ako *sin duda ninguna/alguna, sin ninguna duda, sin duda de ningún género* atď' a dá sa zameniť s výrazmi ako *no (me) cabe duda, sin lugar a dudas, sin dudarlo* atď'.

Sin duda vyjadruje súhlas s interlokútorom a zdieľa viaceré pragmatické vlastnosti, na ktoré sme už upozornili pri ostatných markátoroch. V súčasnom jazyku sa používa veľmi často a môže sa dostať aj medzi idiolektálne charakteristiky. Na rozdiel od ostatných spomenutých markátorov, *sin duda* nehodnotí časť diskurzu, ku ktorej sa vyjadruje.

Práve to dodáva výrazu *sin duda* osobitú zvláštnosť vzhľadom k ostatným markátorom (hlavne k *desde luego*). Vyjadruje síce súhlas, ale ten je neutrálnejší. Výraz *sin duda* je špeciálne vhodný na vyjadrenie evidentnosti, nad ktorou nemá hovoriaci kontrolu, pretože s ňou nemá priamu osobnú skúsenosť.

6.6.2 Empirický výskum

PODIEL RELEVANTNÝCH VÝSKYTOV. Analyzovaná vzorka korpusových konkordancií výrazu *sin duda* sa správala úplne jednoznačne. Vo všetkých prípadoch sa jednalo o pragmatický markátor. Samozrejme sme sa pri analýze stretli aj so spomínanými variantmi (napr. *sin duda alguna*), tie sme však z pochopiteľných dôvodov takisto zaradili medzi markátory.

POSTAVENIE VO VETE. Najčastejšie sa markátor *sin duda* vyskytoval v strede alebo na začiatku vety. Objavili sa aj príklady, kedy stál na konci vety, napríklad:

Fue un error, **sin duda**.

To byla chyba, **to rozhodně ano**.

Príklad č. 7

TYP MODALITY. Vo všetkých prípadoch sa jednalo o typ modality na úrovni výpovede (teda *modalidad enunciativa*).

TYP MODÁLNEHO VÝZNAMU. Takisto v 100 % prípadov sa jednalo o MV reálny, teda sa nám potvrdili slová uvedené v Portolés – Zorraquino (1999), že *sin duda* časť diskurzu, ku ktorej sa vyjadruje, nehodnotí.

SMEROVANIE MODALITY. Čo sa týka smerovania modality, v skúmanej vzorke sa objavili len prípady, kedy sa jednalo o *modalidad del enunciado*, teda modalitu orientovanú k správe.

FREKVENCIE CORPES.

	AF	NF	KNF
América	5398	34,15	54,11
España	4672	29,56	81,34
Filipinas	5	0,03	95,49

spolu: 10075 výskytov

Tabuľka 22

	AF	NF	KNF
libro	4838	30,61	76,61
miscelánea	12	0,07	44,65
prensa	5282	33,42	55,83

spolu: 10132 výskytov

Tabuľka 23

Výraz *sin duda* má ako jediný (okrem výrazu *claro*) „väčšie“ zastúpenie výskytov v subkorpuse „*miscelánea*“. Absolútne frekvencie ostatných slov v tomto subkorpuse dosahujú nanajvýš polovicu. Hodnota KNF je vyššia u španielskych ako u amerických textov, najväčšie zastúpenie ale sledujeme v textoch z Filipín. Najčastejšie sa podľa typu textu používa v knižných publikáciách. Po výraze *claro* je *sin duda* najpoužívanejším výrazom v španielskych textoch a v subkorpuse „*miscelánea*“.

VYHLÁDÁVANIE V INTERCORPE. Pre vyhľadanie konkordancií pre *sin duda* sme sa rozhodli použiť typ dotazu základný, pretože typ dotazu fráza, ktorý by našim podmienkam vyhľadávania a charakteru výrazu zodpovedal, vyhľadal len malé písmená. Typ dotazu slovný tvar nevyhľadal žiadne výskyty.

6.6.3 Preklad

prekladové slovo	počet
<i>bezpochyby</i>	20,6 %
<i>určite</i>	13,1 %
<i>nepochybně</i>	12,1 %

nepreložené	7,5 %
<i>jistě</i>	7,5 %
<i>rozhodně</i>	5,6 %
<i>samozřejmě</i>	5,6 %
<i>zcela určitě</i>	2,8 %
preklady zastúpené dvoma výskytmi (v <i>žádném případě, pravděpodobně, bezesporu, není pochyb o tom, zcela jistě, skutečně</i> , iná syntax – nedá sa vyvodit' preklad)	13,1 %
13 ojedinelých výskytov (<i>to rozhodně ano, jednoznačně, ovšem, opravdu, zřejmě, ovšemže, právě, kromě toho, jak jistě víte, zřejmě proto, zajisté, bezpochybně</i> , iná syntax – dá sa určit' kde je premietnutá modalita – sloveso)	12,1 %

Tabuľka 24

V prípade markátora *sin duda* bolo najčastejším prekladom slovo *bezpochyby*. Medzi jeho pomerne časté preklady patria ešte slová *určitě, nepochybně a jistě*. Takisto vo viacerých prípadoch sme sa stretli s nepreložením tohto markátora do češtiny. Dokonca by sme snád' v niektorých prípadoch mohli do vety doplnit' najčastejší preklad *sin duda*, napríklad:

Toda la magia del alba había desaparecido ya, reemplazada por una mañana gris que sólo se distingue por una bruma estival que **sin duda** no tardaría en disiparse.

Veškeré kouzlo svítání už vymizelo a jeho místo zaujalo šedivé časně ráno s charakteristickým letním oparem, který (**bezpochyby**) brzy zmizí.

Príklad č. 8

Evidentnosť, nad ktorou nemá hovoriaci kontrolu (spomenutú v časti „charakteritika podľa Portolés – Zorraquino“), môžeme pozorovať na nasledujúcom príklade:

La asignación de fondos para proyectos de inversión y desarrollo **será sin duda** de gran beneficio para nuestro país.

Rozdělování finančních prostředků na investiční a rozvojové projekty bude pro naši zemi značným přínosem.

Príklad č. 9

Síce sa v tomto prípade jedná o výskyt v korpuse, kde nie je do češtiny lexikálne premietnutý MV, avšak na základe španielskeho *será sin duda* by sme v tejto kombinácii mohli hovoriť o MV probabilitívnom. Ťažko povedať, či tento MV vyjadruje aj markátor, alebo len modus slovesa, *sin duda* však rozhodne svojim charakterom tomuto použitiu neprotirečí, práve naopak.

6.7 Claro

6.7.1 Základné určenie

PREKLADOVÝ SLOVNÍK. V češtine by sa slovo *claro* vyjadrujúce epistemickú modalitu dalo pomocou slovníka preložiť ako *ovšem!* a *samozřejmě!*.

VÝKLADOVÝ SLOVNÍK. Výraz *claro* ponúka širokú škálu použití a tvorí rôzne slovné druhy. Môže byť napríklad podstatným či prídavným menom (s mnohými významami). Vo väčšine prípadov sa však nejedná o markátor vyjadrujúci epistemickú modalitu. Ponúka takisto mnoho väzieb so slovesami a tvorí súčasť ustálených slovných spojení. Z rozsiahlej významovej charakteristiky vyberáme dva úseky, a to *claro* ako *interjección* (citoslovce) a väzbu *está claro* (*locución interjectiva*; citoslovcové spojenie).

claro, ra.

(Del lat. *clarus*).

claro.

1. interj. U. para dar por cierto o asegurar lo que se dice.

claro está.

1. loc. interj. claro.

ZADELENIE PODĽA ZAVADILA. Zavadil zaraďuje markátor *claro* do skupiny kvalitatívnych PM kladných, ale *claro que* už uvádza medzi modálnymi PM vyjadrujúcimi MV reálny.

ZADELENIE PODĽA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Výraz *claro* patrí podľa ich triedenia medzi konverzačné markátory. Vyjadruje evidentnosť (*evidencia*), a táto vlastnosť ho zaraďuje medzi DM, ktoré vyjadrujú epistemickú modalitu (*modalidad epistémica*).

CHARAKTERISTIKA PODEA PORTOLÉS – ZORRAQUINO. Spomedzi analyzovaných markátorov je práve *claro* najfrekvencovanejšie v každodennej konverzácii, ale často sa používa aj v písaných textoch. Zaujímavá je v jeho prípade okrem významovej rozmanitosti aj rôznorodosť kontextov, v ktorých sa nachádza.

Časť diskurzu, ktorá obsahuje *claro*, objasňuje alebo vysvetľuje predošlú časť. Toto vysvetlenie je zrejmé, pretože ho môžu z vlastnej skúsenosti všetci zúčastnení rovnako posúdiť. Znamená to, že je orientované na všetkých účastníkov konverzácie. Pri tomto type použitia markátora *claro*, ktoré vyjadruje zosilnené tvrdenie, je veľmi časté, že sa zopakuje myšlienka z predošlej vety, pred ktorú sa vloží spojka *que*. V iných prípadoch (keď sa v rozhovore obracia rola emitenta a receptora) na *claro* zreteľnejšie vidieť hodnotiaci komentár, ktorý odráža.

Ako sme už povedali pri iných markátoroch, ktoré vyjadrujú evidentnosť, *claro* tiež nadobúda koncesívny význam, a to vtedy, keď sa objavuje spolu s časťou diskurzu, ktorá je orientovaná kontraargumentatívne voči tej časti, ktorá mu predchádza. Toto použitie *claro* sa vyznačuje inými suprasegmentálnymi prostriedkami ako ostatné jeho použitia. Kým *claro* v „*claro que lo sé*“ ostáva zvýraznené zvýšením tónu hlasu v prvej (prízvučnej) slabike a nasleduje kadenčné klesanie, koncesívne *claro* sa často kombinuje s *entonación suspensiva* (neukončená intonácia) a predovšetkým neobsahuje zvýšenie tónu v prvej slabike.

Je veľmi časté, že za koncesívnym *claro* nasleduje spojka *que*. V týchto prípadoch sa prítomnosť spojky môže interpretovať dvoma spôsobmi:

- *que* nie je prepojené s markátorom *claro* – medzi spojku a markátor je potrebné vsunúť pauzu
- *claro* aj *que* sa sústreďujú na ten úsek diskurzu, ktorý uvádzajú, meniac ho na niečo ako „opakovaný diskurz“ (koncesívne *claro* bez *que* odráža súhlasnejšiu, presvedčivejšiu konštrukciu; *claro* s *que* uvádza to, čo v diskurze nasleduje, a čo určitým spôsobom opakuje už niečo vopred vyslovené). Tento typ „*claro* + *que* *concesivo*“ okrem toho často rozvíja aj druhotný význam, ktorý spočíva v redukování argumentačnej sily predchádzajúceho člena. Je jasne označný typom intonácie koncesívneho *claro* (*entonación suspensiva*).

Nakoniec, keďže ide o markátor vyjadrujúci evidentnosť, môže sa v prípade *claro* jednať nielen o súhlas, ale aj o nesúhlas vyjadrený prostredníctvom priradenia adekvátnych

suprasegmentálnych prostriedkov (veľmi často zvýšením tónu v porovnaní so zvyšnou časťou diskurzu, nasledovaným klesajúcou kadenciou).

6.7.2 Empirický výskum

PODIEL RELEVANTNÝCH VÝSKYTOV. Práve výraz *claro* bol spomedzi skúmaných slov vďaka svojej významovo heterogénnej povahe najzložitejší na korpusovú analýzu. Funkciu markátora vo vete neplnil až v 47 % prípadov, čo je najviac zo všetkých analyzovaných markátorov, pričom samostatne stojace *claro* vo funkcii markátora tvorilo iba 19 % výskytov. Ako špecifické prípady sme vyznačovali *está claro* (24 %) a *claro que* (10 %), ktorých náprotivky sme v ostatných častiach empirického výskumu počítali medzi výrazový prostriedok epistemickej modalitty.

POSTAVENIE VO VETE. *Claro* stojí veľmi často na začiatku a v strede vety. Samostatne stojace sa v InterCorpe objavovalo menej, napríklad:

-Claro.

„No ovšem.“

Príklad č. 10

TYP MODALITY. Vo všetkých prípadoch *claro* sa jednoznačne jednalo o modalitu vyjadrenú na úrovni výpovede (*modalidad enunciativa*).

TYP MODÁLNEHO VÝZNAMU. *Claro* malo vo väčšine prípadov (71 %) reálny MV a vo zvyšných 29 % vyjadrovalo hodnotiaci MV.

SMEROVANIE MODALITY. Modalita bola orientovaná takmer vždy k správe (keďže sa v prevažnej väčšine jednalo o výrazy *claro que* a *está claro*). V niekoľkých prípadoch samostatne stojaceho *claro* by sa však na základe kontextu dalo uvažovať o modalite nasmerovanej k poslucháčovi.

FREKVENCIE CORPES.

	AF	NF	KNF
América	22167	140,26	222,18
España	16862	106,70	293,58
Filipinas	18	0,11	343,75

spolu: 39047 výskytov

Tabuľka 25

	AF	NF	KNF
libro	20936	132,47	331,52
miscelánea	15	0,09	55,81
prensa	18253	115,50	188,93

spolu: 39204 výskytov

Tabuľka 26

Sémantická heterogénnosť výrazu *claro* môže prispievať k tomu, že má najvyššiu normalizovanú frekvenciu spomedzi hľadaných výrazov, a to vo všetkých subkorpusoch. Jeho KNF vo filipínskych textoch prevyšuje dokonca trojnásobne druhý najvyšší údaj z tohto subkorpusu (KNF slova *naturalmente*). Na základe KNF ďalej pozorujeme, že *claro* je viac zastúpené v španielskych ako amerických textoch, a že sa najčastejšie používa v knižných publikáciách.

VYHLADÁVANIE V INTERCORPE. O vyhľadanie čo najpoužiteľnejšej vzorky výskytov na analýzu markátora *claro* sme sa snažili pomocou typu dotazu slovný tvar. Napriek tomu, že sme tým vylúčili jeho ostatné tvary (adj. f., pl.), samostatne stojace *claro* v použití markátora sa v korpuse stále nachádzalo v menšine.

6.7.3 Preklad

preklad	počet výskytov
<i>je jasné(, že)</i>	16 %
<i>samozrejme</i>	12 %
<i>samozrejme že</i>	6 %
syntax – nedá sa určiť	6 %
<i>pochopiteľne</i>	4 %
<i>je zřejmé</i>	5 %
<i>ovšem</i>	4 %
<i>je jasný</i>	4 %
<i>není jasné</i>	4 %

<i>jistěže</i>	3 %
nepreložené	3 %
preklady zastúpené dvoma výskytmi (<i>jasně, že; jistě, ano, jasně</i>)	8 %
27 ojedinelých výskytov (<i>ano, samozřejmě; přece; zdá se; to si piš, že; jak se zdá; možná; to je jasné; rozhodně; očividně; ovšem; je jisto, že; je nejistý; každopádně; jednoznačně; je jisté, že; je pochopitelné; že; jasně; to víš; no jasně; no jistě; no jo; určitě; ovšemže; jasně; to určitě; no jak jinak</i>)	25 %

Tabuľka 27

Claro ponúka pomerne široký sortiment prekladových variantov. Najčastejšie sa v korpuse objavoval preklad *je jasné* (, *že*) a *samozřejmě*. Ako sme už uviedli, k použitiu *claro* ako markátor sme prirátavali aj prípady *claro que* a *está claro*. V niektorých prekladoch sa objavovali všetky 3 varianty *claro*, no pre každý z nich boli špecifické iné preklady. Na dokumentáciu typických prekladov jednotlivých variantov uvádzame nasledujúcu tabuľku:

<i>claro</i>	<i>ovšem, jistě, ano, že, to víš, no jasně, no jistě, no jo, určitě, jasně, no jak jinak, možná, to je jasné</i>
<i>está claro</i>	<i>zdá se, je jasný, jak se zdá, rozhodně, očividně, je jisto, že; je zřejmé, je nejistý, každopádně, jednoznačně; je jisté, že; je pochopitelné, není jasné</i>
<i>claro que</i>	<i>jistěže, přece; ano, samozřejmě; to si piš, že; jasně, že; ovšemže, to určitě</i>
<i>claro, claro que, está claro</i>	<i>samozřejmě, pochopitelně, samozřejmě že, syntax – nedá sa určiť preklad</i>

Tabuľka 28

7 ZÁVER

Problematikou modalít v španielčine sa zaoberá veľa odborných prác. Najčastejšie sa v gramatikách rozoberá jej vyjadrenie prostredníctvom slovesných spôsobov. V niektorých prípadoch k nim inklinujú určité lexikálne vyjadrenia, ktoré majú najmä vďaka španielskemu subjunktívu stabilné miesto v českých gramatikách.

Prípad pragmatických markátorov vyjadrujúcej epistemickej modalítu je však iný. Jedná sa takisto o lexikálne vyjadrenie modalít, ale keďže sa táto skupina markátorov nespája so subjunktívom, nedáva sa na ňu v gramatikách a príručkách až taký veľký dôraz. Pre cudzinca učiaceho sa po španielsky je pritom skutočne obtiažne vybrať vhodný markátor a správne ho vo vete použiť. Práve jeho umiestnenie je často problematické, pretože závisí od konkrétneho prípadu, kontextu a zámeru hovoriaceho.

Cieľom práce bolo zamerať sa práve na túto skupinu markátorov, na základe odbornej literatúry a korpusovej analýzy charakterizovať ich použitie a významy a nájsť najčastejšie preklady týchto výrazov.

Jednotlivé markátory epistemickej modalít vyjadrujúce evidentnosť sa od seba vzájomne odlišujú, čo sa potom premieta aj na ich preklade. *Desde luego* je markátor, ktorým sa hovoriaci vyjadruje k časti diskurzu na základe vlastnej skúsenosti. Markátory *claro* a *naturalmente* si sú navzájom podobné, oba vytvárajú súvis s kontextom, resp. s obsahom, *naturalmente* je s ním však užšie prepojené, a teda aj príznakovjšie. *Por supuesto* potvrdzuje platnosť výpovede ako niečo nutne implikované. *Sin duda* je jediný z týchto piatich markátorov, ktorý diskurz nehodnotí, a ktorý ponúka hovoriacemu možnosť do istej miery sa dištancovať od platnosti výpovede. Posledné dva markátory, *en efecto* a *efectivamente*, sú vo svojom použití takmer rovnaké. Ich rozdiel vidíme nanajvýš vo vyššej miere hovorovosti *efectivamente*. Oba markátory odkazujú na nejakú časť diskurzu, potvrdzujú ju a prípadne uvádzajú ešte vetu na dovysvetlenie. V prípade viacerých markátorov sme sa stretli s homonymnými výrazmi, ktoré ale funkciu markátorov neplnia.

Problematikou modalít sa zaoberajú rôzne disciplíny, napríklad pragmatika, gramatika, psycholingvistika, atď. Nazerá na ňu množstvo autorov z rôznych hľadísk, a vari i preto zatiaľ neexistuje jednotne prijímaná teória o modalite. Cieľom teoretickej časti práce bolo poukázať na túto nejednoznačnosť a priblížiť niektoré z najčastejšie citovaných prístupov.

Na základe empirického výskumu sme prepojili teoretickú časť s korpusovou analýzou tak, že výsledky z korpusu konfrontujeme s nadobudnutými teoretickými poznatkami. Tým sme sa snažili o čo najucelenejšiu charakteristiku vybraných markátorov. Pracovali sme s dvoma korpusmi: španielskym korpusom CORPES XXI a českým paralelným korpusom InterCorp, resp. s jeho česko-španielsky subkorpusom.

Na korpuse CORPES nebolo možné spracovávať údaje z jednotlivých konkordancií, preto sme sa obmedzili len na prácu s frekvenciami z jednotlivých dostupných subkorpusov. Napriek tomu, že sú to konverzačné markátory, nepodarilo sa nám opozíciu ústneho a písomného použitia porovnať, pretože údaje o ústnych textoch neboli prístupné.

Prekladové varianty sme určovali pomocou korpusu InterCorp. Najjednoznačnejšie sa dal hlavný prekladový výraz určiť u markátorov *por supuesto* (61 %), *desde luego* (59 %) a *naturalmente* (52 %), ktoré sa prekladali v tomto veľkom počte výskytov slovom *samozrejme*. Tento preklad sa vôbec nevyskytol len u jediného markátora, a to *efectivamente*. Rozšírené boli aj preklady *jistě* a *ovšem*, ktoré tvorili prekladové varianty u šiestich zo siedmich skúmaných markátorov, aj keď v menšom percentuálnom zastúpení.

Z celkovej prekladovej analýzy usudzujeme, že by nebolo namieste snažiť sa stanoviť pre vybrané markátory jednotný český preklad. Tieto výrazy sa od seba vzájomne líšia aj jednoznačnosťou okrajových prekladov. Kým *claro* či *desde luego* ponúkali mnoho ojedinelých prekladov (27 a 23), *efectivamente* a *naturalmente* ich mali iba po sedem. Prekladovú časť by sme snád' zhrnuli tak, že síce mali prekladové varianty u jednotlivých slov tendenciu opakovať sa, úplnú zhodu u všetkých markátorov sme nenašli ani v jednom prípade. Čo sa týka frekvencie výskytu týchto markátorov, údaje z CORPESu aj z InterCorpu sa zhodujú v tom, že najčastejším z nich je *claro*, po ňom nasleduje *por supuesto*, ďalej *sin duda* a *en efecto*. Poradie vo frekventovanosti výskytov zvyšných troch výrazov si v týchto korpusoch nezodpovedá. Ku *claro* je potrebné poznamenať, že až v 47 % výskytov v korpuse sa nejednalo o markátor.

Analyzované výskyty týchto markátorov dokazujú, že skupina pragmatických markátorov vyjadrujúcich epistemickú modalitu prevažne vyjadruje modálny význam reálny, prípadne hodnotiaci. Takmer vždy vyjadrujú modalitu na úrovni výpovede a modalita smeruje väčšinou k samotnej správe.

Domnievame sa, že by bolo prínosom venovať sa tejto nepochybne zaujímavej téme aj v ďalších prácach. Najmä rozšírenie subkorpusov hovoreného jazyka v korpuse CORPES by

mohlo viesť k podnieteniu ďalšieho výskumu a k obohateniu českých príručiek o nové pohľady na vyjadrovacie prostriedky epistemickej modality.

RESUMÉ

Cieľom práce bolo zamerať sa na skupinu markátorov vyjadrujúcich epistemickú modalitu v španielčine, na základe odbornej literatúry a korpusovej analýzy charakterizovať ich použitie a významy a nájsť najčastejšie preklady týchto výrazov. V teoretickej časti sme poukázali na rôznorodosť literatúry k problematike modality a markátorov a priblížili sme niektoré z najčastejšie citovaných prístupov.

Informácie na túto prácu sme čerpali z rôznych prameňov. Preštudovali sme viacero odborných publikácií, ako knižných tak aj uverejnených v odborných časopisoch. Opierali sme sa tiež o internetové pramene, a to predovšetkým o stránku RAE a viaceré korpusy. Pre lepšie porozumenie štruktúry korpusu, odchýliek od predpokladaných funkcionalít a rozhodnutie sa pre správny postup sme v priebehu práce kontaktovali projekt InterCorp a prácu sme konzultovali s odborníkmi v danej oblasti.

Teoretickú časť sme začali definíciou základných pojmov, kde sme stručne charakterizovali pragmatiku, pragmatické markátory a korpusy. Osobitnú pozornosť sme sa rozhodli venovať modalite a pragmatickým markátorom. Pre tieto pojmy a ich klasifikáciu sme vyhradili zvlášť kapitoly predovšetkým kvôli nejednoznačnosti a rozsahu týchto tém.

Zvolili sme si striktný metodický postup, ktorého sme sa držali pri analýze každého z vybraných markátorov. Tento postup sme podrobne popísali v samostatnej kapitole a na jej záver sme zhrnuli štruktúru analýzy markátorov a otázky, na ktoré sme v nasledujúcej kapitole pri každom z nich odpovedali. Postupovali sme v troch hlavných krokoch. Najprv sme markátor popísali pomocou odbornej literatúry, aby sme vymedzili jeho charakter. V druhom kroku sme analyzovali vzorku konkrétnych výskytov v korpuse a nakoniec sme, takisto na základe korpusu, určili jeho prekladové varianty.

Detailný empirický výskum sme založili na práci s dvoma korpusmi, a to so španielskym korpusom CORPES XXI a českým paralelným korpusom InterCorp. Z CORPESu sme vyhodnocovali frekvencie markátorov v rôznych subkorpusoch. Zamerali sme sa na rozdiely medzi textami z geografického hľadiska a podľa typu textu. Takýmto spôsobom sme vzájomne porovnávali frekvencie u textov zo Španielska, Ameriky a Filipín. Druhé porovnanie spočívalo v konfrontácii knižných publikácií s publikáciami v tlači a so zvyšnými zmiešanými druhmi textov. Porovnanie písomných textov s ústnymi kvôli zatiaľ len rozbiehajúcej sa verzii korpusu nebolo možné. Nepochybne by sa však jednalo o zaujímavú

štúdiu. Druhý korpus, InterCorp, konkrétne jeho španielsko-český subkorpus, sme využili hneď na viacero pozorovaní. Veľkou výhodou InterCorpu oproti CORPEsu bola skutočnosť, že konkordancie bolo možné zobrazit' v náhodnom poradí. To nám umožňovalo nielen vyhodnocovať frekvencie markátorov, ale aj analyzovať každý markátor na základe náhodnej vzorky vybraného počtu konkordancií. V empirickom výskume sme postupovali podľa zvolenej metodiky, t. j. na základe informácií z korpusu sme odpovedali na vopred položené otázky. Pre každý markátor sme nakoniec tabuľkovou formou percentuálne zhrnuli jeho prekladové varianty nachádzajúce sa v korpuse InterCorp.

V závere sme zhrnuli najdôležitejšie výsledky analýzy a skonštatovali, že očakávania nadobudnuté na základe teoretických poznatkov nám empirický výskum vo väčšine prípadov potvrdil.

RESUMEN

El objetivo de este trabajo ha sido tratar el tema de los marcadores pragmáticos que expresan la modalidad epistémica en el español, caracterizar sus usos y significados y encontrar sus traducciones más frecuentes, basándonos en la literatura científica y en el análisis de corpus. En la parte teórica nos remitiremos a la ambigüedad de la literatura sobre la problemática de la modalidad y los marcadores, para lo que hemos presentado algunas de las teorías más conocidas al respecto.

Los contenidos necesarios para la realización de este trabajo los hemos extraído de numerosas fuentes. Hemos estudiado varias publicaciones científicas como libros y revistas científicas. También nos hemos apoyado en internet, como es el caso de los corpus o la página web de la RAE. Para la adecuada comprensión de la estructura de uno de los corpus, de sus funcionalidades y para cercionarnos de la correcta elección hemos contactado con el proyecto InterCorp, y hemos consultado el trabajo con los expertos que trabajan en ese ámbito.

Hemos empezado la parte teórica con la definición de los términos básicos donde hemos caracterizado brevemente la pragmática, los marcadores pragmáticos y los corpus. Hemos decidido dedicarle especial atención a la modalidad y a los marcadores pragmáticos. A estas dos nociones y sus clasificaciones hemos reservado dos capítulos separados, sobre todo por la extensión y complejidad que reviste el tema.

Se ha estimado conveniente escoger un procedimiento metodológico riguroso para analizar cada uno de los marcadores seleccionados. Todo ello ha sido descrito detalladamente en el capítulo separado y, al final, hemos resumido la estructura del análisis de los marcadores y las preguntas, en las que hemos respondido en el siguiente capítulo para el caso de cada uno de los marcadores. El procedimiento ha constado de tres pasos básicos. Primero hemos definido el carácter del marcador con la ayuda de las fuentes científicas ya mencionadas; a continuación, hemos analizado la muestra de apariciones concretas en los dos corpus y, finalmente, utilizando corpus InterCorp hemos determinado sus variantes de traducción.

La detallada investigación empírica se fundamenta en el trabajo con dos corpus, en concreto, el corpus español CORPES XXI y el corpus checo paralelo InterCorp. En cuanto al CORPES, hemos trabajado con las frecuencias de los marcadores en varios subcorpus. Nos hemos centrado en las diferencias entre los textos desde el punto de vista geográfico y según la distribución por soporte. De esta manera hemos comparado la frecuencia de aparición en

textos de España, América y Filipinas. En el segundo caso hemos confrontado los subcorpus libro, prensa y miscelánea. La comparación de los textos escritos con los orales no fue posible, porque la versión de CORPES (beta versión) apenas está comenzando a usarse. Definitivamente sería un estudio muy interesante. El segundo corpus, InterCorp, en concreto su subcorpus español-checo, lo hemos empleado para realizar varias observaciones al mismo tiempo. Una gran ventaja en comparación con el CORPES es que las concordancias se muestran mezcladas al azar, lo que nos ha ofrecido la posibilidad no solo de evaluar las frecuencias de los marcadores, sino también analizar un determinado número de concordancias mezcladas al azar para cada marcador. En la investigación científica hemos procedido de acuerdo con la metodología explicada, es decir, hemos respondido a las preguntas emitidas basándonos en la información extraída del corpus. Para todos los marcadores, hemos resumido en porcentajes, en forma de tablas, las variantes de traducción que hemos encontrado en InterCorp.

Asimismo, se presenta una síntesis de este trabajo en la parte final del mismo, en la que hemos señalado los resultados más frecuentes del análisis. Las expectativas surgidas a partir del conocimiento teórico han sido confirmadas por la investigación empírica en la mayoría de los casos.

BIBLIOGRAFIA

- BACHMANOVÁ, Jarmila. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002. str. 265. ISBN 80-7106-484-X.
- BALLY, Charles. *Linguistique générale et linguistique française*. 1944. Apud ZAVADIL, Bohumil. *Kategorie modality ve španělštině*. Praha : Univerzita Karlova, 1980.
- BOSQUE, Ignacio – Violeta DEMONTE. *Gramática descriptiva de la lengua española, Tomo 2*. Madrid : Espasa Calpe, S. A., 1999.
- DUBSKÝ, Josef. *Velký španělsko-český slovník I/A-H*. Praha : Academia, 1999. ISBN 80-200-0484-X
- DUBSKÝ, Josef. *Velký španělsko-český slovník II/I-Z*. Praha : Academia, 1978.
- HASSLER, Gerda – Gesina VOLKMANN. *Deixis y modalidad en textos narrativos*. Münster : Nodus Publikationen, 2009. ISBN 978-3-89323-139-3
- OTAOLA OLANO, Concepción. La modalidad (con especial referencia a la lengua española). *Revista de Filología Española*, 1988, vol. LXVIII, n° 1/2, s. 97-117.
- PORTOLÉS, José. La distinción entre los conectores y otros marcadores del discurso en español. *Verba*, 1993, N° 20, s. 141-170.
- PORTOLÉS, José – María Antonia Martín ZORRAQUINO. *Los marcadores del discurso*. 1999. In BOSQUE, Ignacio – Violeta DEMONTE. *Gramática descriptiva de la lengua española, Tomo 2*. Madrid : Espasa Calpe, S. A., 1999.
- RAE. *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid : Espasa Libros, 2009-2011.
- REYES, Graciela. *El abecé de la pragmática*. 9ª edición. Madrid : Arco Libros, S. L., 2011. ISBN 978-84-7535-169-7.
- RIDRUEJO, Emilio. *Modo y modalidad. El modo en las subordinadas sustantivas*. 1999. In BOSQUE, Ignacio – Violeta DEMONTE. *Gramática descriptiva de la lengua española, Tomo 2*. Madrid : Espasa Calpe, S. A., 1999.
- ŠKULTÉTY, Jozef – Jozef ŠULHAN. *Španielsko-slovenský a slovensko-španielsky slovník*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988. ISBN 80-08-00008-2.

WRIGHT, Georg Henrik von. *An Essay in Modal Logic*. 1951. Apud BACHMANOVÁ, Jarmila. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002. str. 265. ISBN 80-7106-484-X.

ZAVADIL, Bohumil – Petr ČERMÁK. *Mluvnice současné španělštiny*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010a. ISBN 978-80-246-1641-4.

ZAVADIL, Bohumil – Petr ČERMÁK. *Sintaxis del español actual*. Druhé vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010b. ISBN 978-80-246-1876-0.

ZAVADIL, Bohumil. *Kategorie modality ve španělštině*. Praha : Univerzita Karlova, 1980.

Elektronické zdroje:

BRIZ, Antonio. *Los conectores pragmáticos en la conversación coloquial (II): su papel metadiscursivo*. 1993. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z:

<<http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>>.

BRIZ, Antonio. *El español coloquial: situación y uso*. 1996. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z:

<<http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>>.

BRIZ, Antonio – Antonio Hidalgo NAVARRO. *Marcadores discursivos y prosodia: observaciones sobre su papel modalizador atenuante*. 2008. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z:

<<http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>>.

CORTÉS, Luis Rodríguez. *Unidades de segmentación y marcadores del discurso*. 2005. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z:

<<http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>>.

- CORTÉS, Luis Rodríguez. *Sobre conectores, expletivos y muletillas en el español hablado*. 1991. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z: <<http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>>.
- ČERMÁK, Petr. – Martin VAVŘÍN. *Korpus intercorp_es, verzia 6*. [online]. 2013. [Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha] 2013. [cit. 2014-7-01]. Dostupné z: <<http://www.korpus.cz>>.
- DRAE, Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*. 22. ed. [online]. 2001. [cit. 2014-6-27]. Dostupné z: <<http://lema.rae.es/drae/>>.
- FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina. *La sintaxis de los relacionantes supraoracionales*. 1996. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z: <<http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>>.
- FRASER, Bruce. *An approach to discourse markers*. 1990. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z: <<http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>>.
- GARCÉS GÓMEZ, María Pilar. *Marcadores de discurso y actos de hablar*. 2006. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z: <<http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>>.
- INTERCORP, projekt paralelních korpusů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. *Korpus InterCorp*. [online]. 2014. [cit. 2014-6-02]. Dostupné z: <<http://ucnk.ff.cuni.cz/intercorp/?req=page:info>>.
- NKKR, Národní knihovna, knihovnické revue. *Český národní korpus – základní charakteristika a širší souvislosti*. [online]. [Praha] 2004. [cit. 2014-6-02]. Dostupné z: <<http://knihovna.nkp.cz/nkk0403/0403152.html>>.

- RAE, Real Academia Española. *CORPES XXI*. [online]. 2014a. [cit. 2014-6-02]. Dostupné z: <http://www.rae.es/recursos/banco-de-datos/corpes-xxi>.
- RAE, Real Academia Española. *Parámetros de selección de textos*. [online]. 2014b. [cit. 2014-6-02]. Dostupné z: <http://www.rae.es/publicaciones/parametros-de-seleccion-de-textos>.
- RAE, Real Academia Española. *CREA*. [online]. 2014c. [cit. 2014-6-02]. Dostupné z: <http://www.rae.es/recursos/banco-de-datos/crea>.
- RAE, Real Academia Española. *Parámetros habituales*. [online]. 2014d. [cit. 2014-6-02]. Dostupné z: <http://www.rae.es/publicaciones/parametros-habituales>.
- RAE, Banco de datos (CORPES XXI). *Corpus del español del siglo XXI*. [online]. 2014 [cit. 2014-7-10]. Dostupné z: <http://www.rae.es>.
- SCHIFFRIN, Deborah. *Discourse markers*. 1987. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z: <http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>.
- TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z: <http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>.
- VIGARA TAUSTE, Ana María. *Morfosintaxis del español coloquial. Esbozo estilístico*. 1992. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z: <http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>.
- WIKI Český národní korpus: *Korpus InterCorp, Popis InterCorpu*. [online]. 2014. [cit. 2014-6-02]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp>
- ZORRAQUINO, María Antonia Martín. *Gramática del discurso. Los llamados marcadores del discurso*. 1994. Apud TORRES, Carolina Melgarejo. *Bibliografía comentada*. [online]. 2008. [cit. 2014-7-10]. Dostupné z: <http://lef.colmex.mx/Sociolingüística/Cursos/Bib%20comentadas/Marcadores%20discursivos.pdf>.